

РАДА

ГАЗЕТА ПОЛІТИЧНА, ЕКОНОМІЧНА І ЛІТЕРАТУРНА

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКА

РІК ОБОМИЙ

Адреса редакції: восторі: у Києві Велика Подвальна вул. д. 6. Телесом редакції 1458. УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА РІК 1912

на рік	на 6 м.	на 3 м.	на 1 м.	на рік	на 6 м.	на 3 м.	на 1 м.	на рік	на 6 м.	на 3 м.	на 1 м.
11 руб.	6.70	4.25	1.75	11 руб.	6.70	4.25	1.75	11 руб.	6.70	4.25	1.75

Передплат. на рік можна виплачувати частками: в 2 строки: на 1 янв. 3 карб. і на 1 апр. 3 карб., в 3 стр.: на 1 янв. 2 карб., на 1 мар. 2 карб. і на 1 мая 3 р., або по 1 карб. на протязі перших шести місяців. Ціна „Ради“ за кордон: на рік 11 р., (27 кроп 94 гелери на австрійську валюту), на 1/2 року — 6 р. 50 к., на 1/4 року — 2 р. 75 к., на 1 м. — 1 р. Коли закор. читачі передплачують газету через поштомти, то платять по ціні, встановленій для передплатників в Росії.

Передплата приймається тільки з 1-го числа кож. місяця ЗА ЗМІНУ АДРЕСИ 30 КОП. (При зміні неодмінно прикладати стару адресу).

Автори рукописів повинні подати своє прізвище і адресу Редакції може скорочувати і змінювати статті; близькі статті до друку негодять, перековують в редакції 3 місяці і виставляють авторам їх коштом з друком замість 2 копій одразу знищують. Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до редакції ВІРШИВ редакції не виступає.

Простяте авторів додержуватись презумпції „Ради“.

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОПОВІСТОК: ЗА РЯДОК ПЕТИТУ, АБО ЗА ЙОГО МІСЦЕ: перед текстом 30 коп. після тексту 15 коп. „ст-ропні повідомлення“ 75 коп.

ЗА ПЕРШИЙ РАЗ платиться ВДВІЧІ. Оповідки про пошукування праці—в Конторі редакції приймаються на льотних умовах.

ОПОВІСТКИ від окремих осіб фірм і заводів, що мають, або мають свої Головні контори чи Управління в Україні, можуть бути розміщені в „РАДІ“ за ВИМІСНИМ габаритом: Київської, Хмельницької, Чернівецької, Одеської, та Полтавської, окремо контора „Ради“—приймається виключно в ЦЕНТРАЛЬНІЙ КОНТОРІ ОБ'ЄДНАНІЙ ТОРГ. ДОБ. А. З. МЕТІЛЬ і Ко. Миколаївська, док. Ситова“ та з ОГІДАХ ТОГ 1. Д. Д. Зетарбуґа, — Миколаївська 11. Варшава, — Маршалковська 130; Вільна, — Бальна 35; Львів, — Патроківська 1; Львів, — 3, д. Зетарбуґа.

Приймається передплата на 1913-й рік на українську газету

„РАДА“

На рік 6 руб., на півроку 3.25, на 3 м. 1.75, на 2 м. 1.25, на 1 м. 0.65 коп.

„АПОЛЛО“
Перший в південно-західному краї
Семейний театр-вар'єте
Меріанов. 8. Телефон 24-84.
Дирекція: Трудове товариство: А. Я. Вальберг, П. Ш. Федотов, А. Ш. Прокофьев та Д. В. Подкін.

25-ГО ДЕКАБРЯ РЕСТОРАН ЗАКРИТ.
3 26-го ДЕКАБРЯ ГАСТРОЛІ СВІТОВИХ АТРАКЦІОНІВ НЕ БУВАЛИХ В Г. КИЇВІ!!! ВСЕ НОВЕ!!!

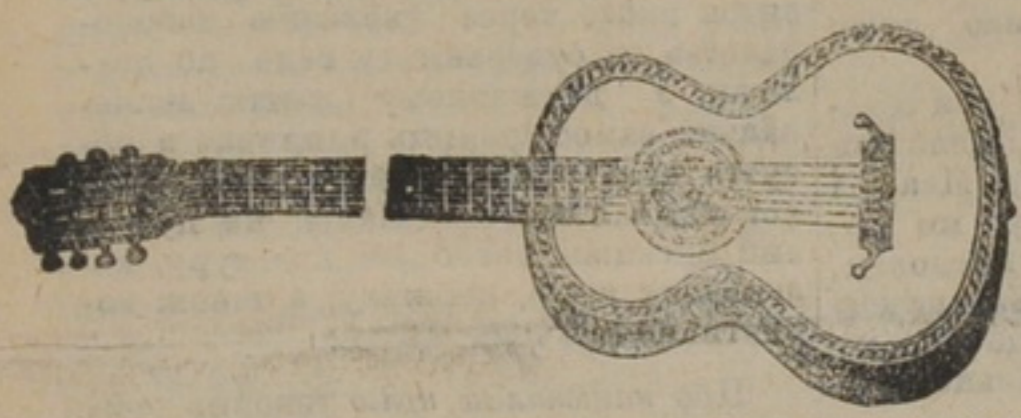
1812 р.? „НАПОЛЕОНЪ“ ? 1812 р. „Oterita“
Цікаві моменти з життя великого провідця. Живі скульптурні групи при участі 10 чоловік під орудою художника К. Гермса.
Европейська Знаменитість
Злободневний юмориста і віртуоз на музичн. струментах
В недалекому часі гастролі автора-юмориста

Темкін-Бульба С. САРМАТОВА.
Краща в Європі Іспанська танцювальниця.

1-го Январа буде повна переміна програми. Англізовано небувалий для Києва склад артистів. Звідуючий артистичною частю Г. С. Бунін.

Роялі, піаніно та фісгармонії

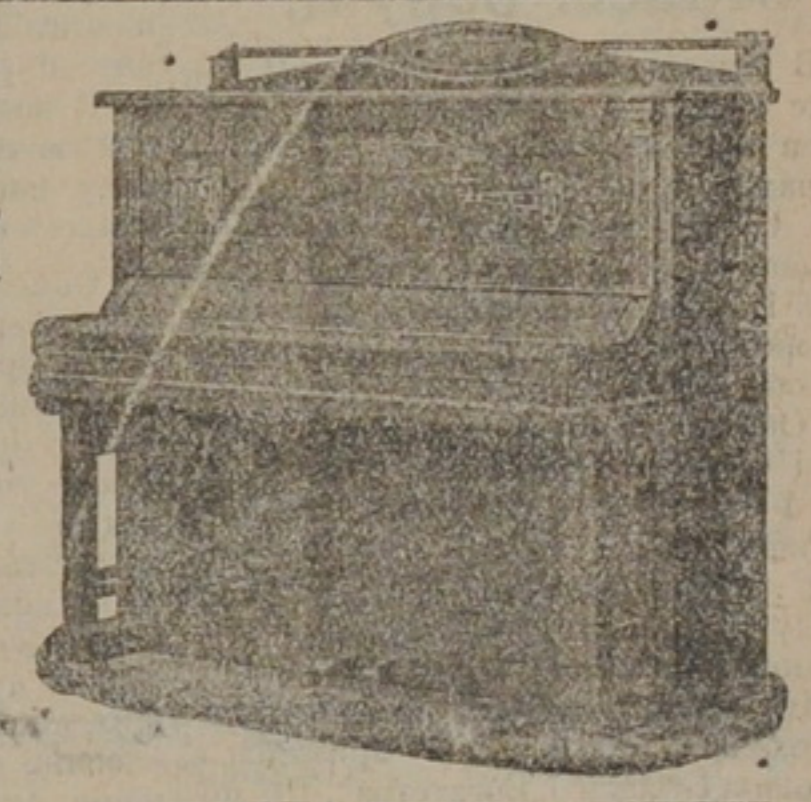
кращих російських і закордонних фабрик, всі струнні і духові музичні струменти: скрипки, альти, віолончелі, флейти, кларнети труби, бубни, барабани, шопітри, камертони, струни і причандали так і ноти для всіх струментів для співу найвигідніше купити в головному депю музичних струментів і нот.

Г. І. ІНДРЖИШЕКА

Київ, Хрещатик, 41, бель-етаж

Прейскуранти висилаються по замовленню.

В Січні 1913 р. має вийти 1-й том видання:

„УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЪ“

ВЪ ЕГО ПРОШЛОМЪ И НАСТОЯЩЕМЪ

Передплата приймається вк-рі „РАДИ“
ЦІНА ВИДАННЯ—18 руб., а в гарних, півміжкратних паперуках—22 руб. За пересилку по д-ійній вартості.
УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: 1) при передплаті ВНОСИТЬСЯ в КОНТОРУ „РАДИ“ 2 рублі закладку і 10 коп. на гербову марку, решта суми по місяця виплачується по 2 рублі. 25 коп. до повної оплати всього платежів в перекази його; АБО 2) При передплаті так само виплачується в конторі „Ради“ 2 рублі. і 10 коп. на герб. марку, а при одібранні кожного тому—наложкою платом по 5 рублі. та ще за пересилку по поштовому тарифу.

Театр Городського Народного Дому
Трупа українських артистів Миколи Садовського.

Святковий репертуар:

- У Середу, 26-го грудня (декабри) дві вистави: Ранком від 10 к. до 1 р. 20 к. весела комедія ШЕЛЬМЕНКО ДЕНЩИК ком. на 4 д.
- Вечером: НЕ ТАК СКЛАЛОСЬ ЯК ЖАДАЛОСЬ др. на 5 д. з співами.
- У Четверг, 27-го, дві вистави: Ранком від 10 к. до 1 р. 20 к. весела комедія ПАЛИВОДА XVIII СТОЛІТТЯ, на 4 д. з співами.
- Вечером комічна опера ЕНЕІДА на 3 д. уложив М. Садовський, муз. М. Лисенка.
- У П'ятницю, 28-го, дві вистави: Ранком від 10 к. до 1 р. 20 к. НАТАЛКА ПОЛТАВКА українська опера на 3 д.
- Вечером ГАНДЗЯ, др. на 5 д. з співами.
- У Суботу, 29-го, дві вистави: Ранком від 10 к. до 1 р. 20 к. у останній раз ЖИДИВКА ВИХРЕСТКА др. на 5 д.
- Вечером у 8-й раз Л. Рилея ЗАЧАРОВАНЕ КОЛО драматична казка на 5 дій.
- У Неділю, 30-го, дві вистави: Ранком від 10 до 50 к. ДАЙ СЕРЦЮ ВОЛЮ, ЗАВЕДЕ В НЕВОЛЮ, др. на 4 д. з співами.
- Вечером БОНДАРІВНА др. на 5 д. з співами.
- У Понеділок, 31-го вечер. 1) ЗАПОРОЖЦІ ЗА ДУНАЕМ, опер. на 3 д., 2) АРТИСТ, жарт на 1 д. Київськ о 11 год.
- У Вівторок, 1-го січня (января) дві вистави: Ранком від 10 к. до 1 р. 20 к. фантаст. феєрія оперета ВІЙ, на 4 д. з асфозом.
- Вечером ГЕТЬМАН ДОРОШЕНКО траг. на 5 д. і 6 одмін.
- У середу, 2-го веч. по загально-доступним планам від 10 к. до 1 р. 20 к. НЕВОЛЬНИК, драматичні картини на 5 дій з співами.

Квитки продаються на всі оповіданні вистави з 11 год. ранку до 2 дня і від 5 до 10 год. веч. Ціни місця ранком загально доступні, вечер. звичайні. Початок вистав: Ранком о 1 г. для Веч. о 8 г. 24 і 26 грудня каса буде зачинена цілий день, 26 буде одиночна з 11 год. ран. Відповідальний режисер М. Садовський.

Як ви знавець,
ТО КУРИТЬ ПАПІРОСИ
„КРАЩЕ ВСІХ“
10 шт. — 3 коп.
Анк. Т-во „Соломонь Жогень“
у Києві. 30-698-1

На спомин про
М. В. Лисенка
„Тяжко знести той розлуку“ думка для фортепіано Тейр С. Х. Сигалова.
Ціна 40 коп., з пересилкою—55 коп.
Видання
Л. Ізиковського
в Києві. Катеґорія нот дурно.

Книгарня
Е. Череповського
Київ, Фундуклеївська, 4.
Має великий вибір **Книг-Подарунків** для дітей і дорослих. Наземдаріє востаній, одружених на 1913 рік. Вискоже воєні-чиними і ноти. Приймає передплату на всі часописи. Нова повний каталог українських книг і дитячих російських вислається даром. 10-708-1

Вийшла і разсылається подпсичинамь декабрь-кая книга журналу
„Украинская Жизнь“
СОДЕРЖАНИЕ:
I. На поворотъ А. В. Салиновскаго. II. Политика польскихъ руководящихъ сферъ по отношенію къ Украинѣ. В. Праводержца. III. Украинскій языкъ въ судѣ. И. В. Лебединскаго. IV. Анкета „Украинской Жизни“. Отвѣты Юрста, Н. Н. Арсеньева, Виктора Обнинскаго и ин. С. Д. Урусова. V. Украинская народная музыка. А. Л. Маслов. VI. „Point de rѣveris!“ (Письмо изъ Галицїи). Дм. Домцова. VII. На зарѣ возрожденія. С. А. Ефремова. VIII. Необходимость украинской программы. Проф. А. Л. Погодина. IX. Что читать? (Къ вопросу объ украинской программѣ для самообразованія). X. На Украинѣ и внѣ ея: За мисль.—Опроверженіе Л. Василевскаго (Плохощкаго) на статью „Утра Россїи“—Изъ жизни петербургской украинской колонїи. В. С.—Уставъ Союза національностей.—Къ выборамъ въ Холмщинѣ. А. Бран. XI. Библиографія.—Проф. М. Грушевскій. Иллюстрированная исторія Украины. Д. Д.—ка.—П. Нов-левскій. Сводскъ исторїи Малороссїи. Д. Д.—на Л. Юрневичъ. Нація і робитництво. В. Одерскыгоскы.—В. Дорошенко. Систематичный показчик до „Кіевской Старини“. С. П.—ры. XII. Литературная льгота.—Содержаніе украинскихъ журналовъ.—Книги, поступившія въ редакцію. XII. Объясненія.

Открыта подписка на 1913 годъ.
Ціна съ достав. и пересыл. на 12 мѣс.—6 руб. на 6 мѣс.—3 руб. на мѣс.—1 руб 50 коп. Для крестьянъ, учащихся и учащихся, а также для сельскаго духовенства и младшаго медицинскаго персонала, при непосредственномъ обращеніи въ редакцію, льготная под-ска: на 12 мѣс.—5 р., на 6 мѣс.—2 р. 50 коп. и на 3 мѣс.—1 р. 50 коп.

Київське қомерційне т-во взаємного кредіту
Олександрівська 47, (проти Публичної Бібліотеки)
Робить всі банкові операції
ПЛАТИТЬ: по біжучих рахунках 4-4 1/2%
„ безстрочних вкладах до 5%
„ вкладах на строк „ 6%
МАРКИ для колекцій в альбомах і без них: закордонні, польські і руські, але тільки Ієнговинні, обидно і пролаю.
НЕСТЕРІВСЬКА, 14, пом. 8, оз 4 до 6 год. веч. 10-753-1

Увага! Увага!
ПОЛТАВЦІ!
Хто хоче добре пострити та погодитися, то нехай іде в Петровську циліорню, поруч з Української кіно-гарнією, на Петровській вулиці. Циліорня дуже добре оборудована з електричного боку. У циліорні працюють українські часописи.

Вийшла з друку нова книга МИКОЛИ ЧЕРНЯВСЬКОГО
Богові Невідомому і інші оповідання.
ВИДАННЯ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ.
Ціна 70 к.
Головний склад в книгарні Літературно-Наукового Вістника в Києві, В. Володимирська, 28. 5-740-1

У ПОЛТАВІ
купувати „РАДУ“ окремими №№ і передплачувати можна: 1) в „Українській книгарні“—Петровська ул. будинок Ворожейкина, поруч з Европ. готел. 2)—книгарня Г. Марковича, будинок Котлярського.

Перший в Росії театр-біограф „**ЭКСПРЕССЪ**“ Хрещатик № 25 проти почти.
Нова величезна святкова програма з 4-х великих одділів. Звернено особливу увагу на вибір картин.
1) „На чужбині“ життя драма в 2 х частинах
2) „Волкъ въ овечьей шкурѣ“
3) „Федотъ ди не тотъ!“ або „какъ Глу-пышкини сочили бандитомъ“ Кієвські сцена Андре Діда.
4) Хроніка „Гомонъ“ останні події в світі. Великий концертний оркестр з 30 душ. Початок сеансів в 12 год. для. Свіжучка переміна програми в суботу 29 декабра 1912 р.

Свято будучини.

Серед невимовної напруженої атмосфери лунає цього року Христове слово любови та братерства. Серед надзвичайно тяжкої задухи проносяться звичайні різдвяні заклиди до „на землі мира, в чоловічих благоволення“.

Найжені штиками, стоять одна проти одної армії на Балканському півострові, готові знов кинутись на „людину-брата“, щоб нищити його, як найтяжчого ворога. Не краще і скрізь на світі. Вся Європа обернулася немов у величезний пороховий льох, що тільки чекає іскри на підпал. Озброєні армії бітись гасла дожидають, щоб залити братською кров'ю землю. Вигуки войовничого націоналізму лунають скрізь і за найвищу мудрість уважають люде заходи на знищення тієї чи іншої частки людського роду. Темно і поблизу нас... Ніхто не знає, що день грядущий нам готувить...

От серед такої темряви та задухи проноситься заклид до всеюдської згоди та хвала тому, хто ту згоду прикладом свого життя одягнув був у живі форми. Двадцять віків лунають уже ті заклиди, але не входять у життя і серце більшости людей далеко одстоїть од них. Холодом дихає до високого заповіту Христового. Свято згоди і тепер ще, як і тисячоліття тому, лишається святом невидимої будучини, про яку тільки мріяти може змучена людськість наших часів.

Побажасмо ж, щоб людськість всецього йшла невпинною ходою до тієї жовтої будучини, щоб хоч на короткі хвилини спочивала від тих тяжких примар, що панують навкруги. Нехай хоч гарним, припадним сном сниться воно про „наземі мир, в чоловічих благоволення“, нехай хоч мріє про нове життя. З мрій та снів народжаються бо думки, з думок слова, а од слів і до діла вже ближче—ближче до того майбутнього свята, коли зникнуть зненависть та ворожечка перед могучим сяйвом всевітнього братерства та згоди.

Сталеві обручі.

„В німецькій казці чесний Йоган підчас страшного ліхоліття й муки скував собі груди трьома сталевими обручами, щоб серце не тріснуло з болю. Описав, коли Йоган анов добув собі щастя, сталеві обручі сами тріскають і опадають. Пригноблена нація теж, як і чесний отой Йоган, скуває себе обручами—оборонним націоналізмом. Обручі ці іноді муляють груди, та ж і чесному Йоганові не з медом було. І що дужче натискає войовничий націоналізм, то міцніше сталь на „обручах“. Обручі сами опадають, коли надійдуть нормальні обставини“.

Таким порівнянням починає відомий російський публіцист, д Дюнео, свою статтю про Ірландію в XI книзі „Русского Богатства“. Це порівняння влучно приходиться до кожної взагалі нації з тих, що мали нещастя зробитися ковалом для націоналістичного молота. Націоналізм войовничий раз-у-раз викликає й відпорну проти себе силу, той оборонний націоналізм, який не схилиється покійно перед насиллям дужого, але ставить проти його свої цілком певні завдання й уперто за них держиться, свідомо йде проти води. І що дужчий гніт, то зростає все й відпорна сила оборонного націоналізму. Кінсь-кінсь, завважає д. Дюнео, „хоча оборонний націоналізм має в руках самі пасивні засоби до боротьби, проте він без краю дужчий од націоналізму войовничого, що може, й „на законних основаних“, братись до найстрашніших злочинств, які тільки знає людськість“. Історія ірландського народу з її заллятими кривлею та словами сторінками дає найкращий тому доказ, дає той „предметний урзок“, якого так треба за наших часів,—часів панування по світу хижого, огидного націоналізму войовничого.

Англії зювали вперше Ірландію року 1172 і зараз-же розпочали політику войовничого націоналізму, заборонивши англійським колоністам ближче сходиться з аборигенами, переймати од них звичаї та мову, брати шлюб з ірландцями, тощо. Законом року 1367 кожного англія, що заговорив би ірландською мовою, одягав по ірландською, або одружився з ірландкою—трактовано як зрадника і карано на смерть. Самі же ірландці згадана політика поставила по за межами всякого закону,—напр., душоубство над ірландцем і за злочинство не вважалось й не підлягало карі. Навіть у самій Англії англійське міг безборно наступати життя або добро Ірландія. Але не вважалося на такі во істину драконовські закони, ірландська культура така перемогла. Ірландські звичаї й погляди, а надто що до „земельної справи, жили далі і завювали були самим навіть переможців; англійські колоністи не забаром заговорили ірландською мовою, в житті керували всім ірландським законами, хоча вони й не мали ніби то юридичної сили. Націоналізм войовничий видимо подався перед оборонним.

Тоді почалося нове звоування Ірландії. Року 1495 прийшло велике військ, знищило ірландський парламент, одібрало землю, одно слово—чинило „дикі улови на диких ірландців“, мовляв словами Бекона. Войовничий націоналізм, безопадний, невблаганий, вдарив знову на ірландців, бажаючи з корінням вирвати не тільки всю культуру подоланих, але саму навіть пам'ять про колишнє минуле. Та проти його поветави ще раз і на

ціоналізм оборонний і знову розпочалась довга, затижна крива боротьба. Вона виявлялась у всякому починаючи з позверхової культури й починаючи питаннями чести і совісті. Уся, напр., північна Європа пристала до реформаційного руху, уся вибилася з-під егиди папського престоло. Сама Ірландія лишилася за Римом—єдино з безмежної зненависти до англійців, що силоміць наклали їй свою віру. Протестанство в Ірландії було вірою зненавистю до ворога, ознакою англійської культури—і цього досить, щоб ірландці всіма силами вцепились за католицтво. Це, само собою, вело нові утиски, вже на релігійному ґрунті. Дійшло до того, що англійці вважали до „мамоге танського звоування“ Ірландії. Один тільки ватажок англійський хвалився, що за пів року винищує 36.000 „ворохобників“. Огнем і мечем замирили переможці країну, річками крові заливали її. Заводячи протестанство, вони просто винищували з корінням ірландський расу, забираючи собі, звісно, всю землю побитих і загнаних ірландців. Року 1652 загинула половина всієї ірландської людности. Навіть англійська революція не дала пільги синям зеленого Ерича,—навісакі: Кромвель ще з більшою завзятістю й лютістю взявся викорчовувати „папізм“ кров'ю ірландського народу. Просто за чудо якесь можна вважати, що раса, яку вищено мечем, огнем і голодом, не перевелася до останньої людини.

А вона таки не перевелася, хоча безупинне протягом довгих ків „кровопускання“ страшенно її знесило й виснажило. Оборонний націоналізм ладив страшний рани на народньому організмі, любов до своєї культури давала силу на одсіч. На сторіжжі національної справи в Ірландії стали католицькі священники та народні вчителі, хоча на них англійці полювали, як на вовків та лисів, виволокали немов диких звірів по лісах та по перешах, мучили й катували на смерть. І знову почала ірландська культура перемагати, знов завойовники нарікають та вблвляють, що нападці англійських колоністів жадного слова не вміють по-англійському. Не помогли англійці ні утиски, ні люті закони. В кінці XVII віку довелось зовоувати Ірландію ще раз і на-ново сирбувати силу націоналістичної політики на ірландському народі.

Обмеження ірландців заведено у всіх сферах життя. Ірландці не мали права брати участи у місцевому самоврядуванні і взагалі не могли займати ніяких посад громадських та урядових. Право торгувати—обмежено, держати землю—теж. Ірландець не мав права купувати землю; йому заборонено держати коня, до коштував над 5 фунтів, заборонено, навіть без „норми“, давати дітям освіту в середніх та вищих школах. Кожен ступінь ірландця окопано глибокими ровами лютих законів, скрізь він повинен був почувати, що належить до парії, нижчої безправної раси. Темнота й деморалізація закоринилася глибоко, як наслідок такої політики. Бо, як справедливо завважає д. Дюнео, „войовничий націоналізм, одібраючи у пригнобленого народу елементарне право людське, несе не тільки тих, хто ту войовничу політику провадить, але й тих, хто на неї тільки з боку дивиться. Навіть дивитися на безправність—і то дурно не минає, виявляючись моральною анестезією“. І це незабаром сами англійці почувли.

Я не буду переказувати всіх перипетій боротьби між націоналізмом войовничим та оборонним на території Ірландії, одсилаючи читачів за цим до праці д. Дюнео. Скажу тільки, що в довгому без краю реєстрі утисків, на які тільки зважувалась коли-небудь лють людська, не було, здається, жадного, якого б не випробували англійці на ірландцях. Під догляд узято цілу націю, обмежено в громадянських і політичних правах, викинуто з шкіл, заборонено певні професії, заборонено переходити з місця на місце, говорити рідною мовою, вирувати по своєму, уживати своїх найменнів та прізвищ і т. и., і т. и. без кінця і краю. І чого ж досягли гнобителі!

Вони тільки зруйнували економічно цілу країну і вихохали серед ірландців таку безмежну до себе зненависть, що революційні заходи в Ірландії ніколи не згасали і завжди там, мов у казані, клекотіло. Оборонний націоналізм вплив так величезну силу відпорну, на яку не знаходиться більше способу націоналізм войовничий. І от, на наших очах, войовничий націоналізм признався, що не сила його боротись більше, і йде на згоду. Повна автономія Ірландії, з ірландським парламентом на чолі—це питання коли не сьогоднішнього, то вже напевне завтрашнього дня. І ніхто тепер в Англії не протестує вже проти того, опріче невеличкої хіба жменьки людей, що живилась на пригноблені Ірландців мов купа черви на гнилиці.

Така доля чекає войовничий націоналізм повсюди, бо скрізь і завжди викликає він проти себе оборонний націоналізм, що тим більше здобуває силу, що більший гніт налягає на пригноблену націю. „Сталевими обручами“ закує себе вона перед ворожим налядом, неподалому міц духа викохує в собі й гартується в боротьбі на нереможну силу. І кінсь-кінсь мусить зникнути обмеження, власти заборони, припинитись оргі войовничого „зоологічного“, мовляли наші докторські „патріоти“, націоналізму. І тоді сами собою опадають обручі

оборонного націоналізму, що ними скувала себе власною рукою пригноблена нація.

Сергій Ефремов.

Святочний подарунок журналістам.

По стародавньому християнському звичаю ми на кожне велике свято даруємо що-небудь своїм кривим і близьким. Цього звичаю свято додержують і всі світові уряди, публікуючи перед кожним великим святом які-небудь нові закони з „сюрпризами“ для того чи іншого круга своїх підданих.

У Росії свят так багато, а уряд такий щедрий, що навіть приблизно не можна перелічити всіх подарунків, котрими нас опадилево хоча б за останні роки. Досі, однак, в поділі святкових подарунків помічалась певна диспропорція. Один гурт російських підданих систематично одбілявся—гурт журналістів. Святочні подарунки діставали селяне, робітники, тільки не журналісти. Правда, їх часом штрафували за святочні передовиці й „маленькі фельетони“—але це було щось знавато буденне й ніскільки не причинялось до піднесення духа журналістів.

Аж тепер російських журналістів опадилево оправжним, небуденним подарунком. Цей подарунок у повній мірі піднесе дух журналістів і надовго зостанеться в їх пам'яті.

Що ж то за подарунок? Називається він „законом про обмеження переслідування всіх засуджених до тюрми в арештанську одежу“. Для журналістів же він являється подарунком через те, що досі в арештанську одежу одягали тільки карних („уголовних“) злочинців—злочинців, розбійників, насильників,—політичні ж і літературні „злочинці“ сиділи в своїй одежі. А тепер, після ухваленого цими днями Державною Радою закону, переслідування в арештанську одежу стає „загальним, рівним, безособним і явним“, як для злочинців і розбійників, так і для засуджених редакторів і журналістів.

Сталичну пресу новий закон обурив. Навіть спокійне „Новое Время“ виступило з палкою філіпикою проти нього. „Закон цей,—пише газета,—направлений переважно проти журналістів, засуджених по 229-й статті, але найва мотивівка закону, що цим буде полегшено догляд, щоб арештанти не тікали: журналісти легко можуть утекти до суда. Арештанська одежа рівняє душоуба, злочинця й не-обережного редактора. Новий закон—тільки дрібязкове й низьке мучительство“.

Очевидно, що сталична преса не зрозуміла суті нового закону: це не просто закон, а святочний подарунок. На дарунки ж не прийнято ображатись, коли вони й не зовсім до вигоди. На те істнує й спеціальна російська приказка: „дарованому коневі в зуби не заглядають“.

Між іншим, не можна не зазначити того поступового значіння, яке має новий закон. Колись, як відомо, великий російський сатирик Щедрін-Салтиков мріяв про те, щоб письменників у нас зрівняли з татями.

Новий закон і є першим кроком до такого урівнення. Правда, можна було б почати не з одежі, а чогось іншого. От, напр., такі й досі не знають адміністративних штрафів і суду чиновників, підлягаючи тільки судові присяжних, а ми, журналісти, ніяк не можемо зрівнятися з ними. Але це вже річ другорядна, з чого почати ми б почали з підсудности, а Державна Рада почала з одежі. Важно тільки зробити перший крок, а там, може, й в чім-небудь іншим нас зрівняють з татями.

Словом, не можна не дякувати Державній Раді за цей святочний подарунок. Нарешті, й про нас таки задали!

Nov.

Закодонна преса про австрійську політику на Балканах.

В ч. 608 бельгійського часопису „La Meuse“ в дня 24 (11) грудня під заголовком „Одна необачність“ уміє до статтю про австрійську політику відносно Балканської завірюхи. Стаття дуже цікава, бо автор „Bettina“ подає коротенький, але дуже деталізований огляд національних стосунків народів в меж державности, так і до ва тими межами. Подяємо ту статтю в перекладі.

Чи опостерігаємо ми необачність австрійської дипломатії? Часопис Балканського півострова одні обурюються, другі насміхаються над нею. Мені здається, що можна також і дивуватись.

Випливаються в балканські справи, коли вся Європа ними займається—це просто йти загальною стежкою. Але робити це з серйозним наміром шукати сварки з цими славянами, яких ми вже раз піддурили, в той момент, коли боротьба національна така сильна і така не-взвеза—чи не єсть це фактом, що компромітує і навіть загрожує істнуванню Габсбургської династії, яка й так вже немощна? Чи не єсть це необачністю?

Можна подумати, коли того хочеться, що віденський кабінет є одушевляний почуттям людяности відносно Албанії, і через це він поветавє проти того, щоб якась смужка Ал-

банії не дісталася Сербії. В це можна вірити, але разом з тим не можна вважати то інтакже, як просто божовідля Кореспондент „Daily Chron cle“ плямує цю гру, так дорого і небезпечно. Щоб зрозуміти всю вагу його слів, треба ясно уявляти собі справу з політичного становища, так страшенно запуганого, в якому цей час перебуває монархія Габсбургів.

В осередку імперії, по берегах Дунаю й Тиси, панує войовничий раса Мадьярська; на Заході—аж до ладарської країни Тироля,—суцільна група німців, які крім того розкинули величезні лігвістичними островами по всі Австро-Угорщині; на сході—румуни, які знавато часто вже видають задрі погляди на своїх вірних сусідів; на Півночі, абоку русів і славян—славяне: чехи й словаки; на Півдні—славяне: словенці, кроти, серби... 20 мільйонів славян проти 11 мільйонів німців і 8 мільйонів угрів! Віктор Тиссо (Victor Tissot) пише: „Яка чудова картина Австрії в височини птачого лету, з висоти бапти святого Єлєна!“

Можна подумати, що та стоїть на якомусь маяку в середині цього „Архіпелагу Народів“ і коли розумно й серйозно виважити в те, де славляється погляд, коли правдивітись ближче до цих всіх країн і такими рідно-родними звичаями, мовами, почуттями і думками,—скільки ще сили, живучости видко, з кожної з цих країн! Не можна сумніватися в догочивности й будучности Австрії, при умові, що якийсь зовнішній удар не впаде на неї“.

„Кого зовнішній удар не впаде на неї!“ Але на видо же тоді обурювати побідник в сербів, розбуджувати люджерні апетити сусідів? Війна—який би кінець вона не мала—визвала б у всякій разі домагання румунів в Травноєвіні, які в 1892 році вже висловили свої сепаратистичні домагання і які радо подають руку своїм позароганським братам. В числі 2.800.000 вони терплять від того, що вони зовуть мадьярською тирацією і не бажають більше нічого крім „бути об'єднаними з Вільшою Румунією“. Вони таким чином утворили б суцільну масу коло 9 мільйонів душ.

Війна, яка б мала своїм результатом анексія Сербії або Албанії, неохідно ослабила б значіння мадьярів. Але перше воного вона б прислужилася до зміднення південного славянського елемента, який вже показав себе могутим і особливо дуже активним.

Ці гурми вже єсть спілі для сепарації, вони в цьому може шасливіші за деяких народів в берегах Мааса і Еско, в тій більшості, яку ми любимо, не вважаючи на всі її неодоленні... коли можна батьківщиною звати куток землі, де є місце тільки для „фламандців“. (Національне питання в Бельгії.—М. Ч.)

Вже видавав сербо-хорвати мають автотомію, приважили в обсягу вродовий оовити, суду і справ іноземних. Вальонці немає облакани долені! Подумати тільки, що якомусь фламандцеві доручено догляд за наукою французької мови по гімназіях!

Чи можете ви припустити навіть в думці, щоб хто з Ліденців був правдивий доглядата за наукою мови фламандської. І в державного погляду мова вальонська не істає зовсім: пишуть ваші телеграми по бретонськи, по баскськи, по санскритськи, або—коли хочете—за брудних болотних діалектах берегів Еско (оєб то на всяких місцевих діалектах фламандської мови.—М. Ч.), але, коли ви хочете, щоб ваша телеграма була послана, не пишть її тільки на вашій власній матерій мові!

Ці швиденні славяне отже шасливіші за нас. Від анексії Росії й Герцеговини претензії сербів стали більш опуклими й більш енергійними: національна партія мріє про утворення самостійної держави, відіснаення чого, певно, прискориться через невграбність віденського кабінету“.

М. Ч.—кий.

Німецький соціологічний конгрес про національну справу*).

Одним з найбільш пекучих питань нашого часу безперечно є національна справа.

Вона розвивалася via fakti. У мильному стоїтати—фактачо у формі часоенних народницьких рухів, нині теоретично у сферах наукового та принципального її обсоування.

Сучасне культурне громадянство силою річей було поставлено перед необхідністю—визнати за теоретичного боку—суть національної справи, одредити її наукові тенденції та цілі національних рухів, показати взаємні відносини між державами та національним принципом і формою соціального ладу.

Найліпшим доказом цього збільшеного інтересу до національної справи можуть бути лондонський расовий конгрес (1910), заложена центрального національного бюро у Парижу (1911) та майбутній (у 1913 р.) конгрес націй у французійській столиці.

Про це теоретичне зацікавлення цією справою свідчать далі низка нових наукових розвідок про національну проблему, а між ними й заложена спеціального журналу за дла національних справ.

* Написано на основі справоздання у додатку (№ 82) до краєвого „Ясу“.

Маю на думці парижські „Les annales des national tes“, про які було вже докладно реферовано на сторінках „Рада“ (у статті д. Русової).

Недавню національну справу науково обговорювалося на німецькому соціологічному конгресі, який відбувся у Берліні. Це був другий черговий з'їзд німецького „Соціологічного товариства“, заложеного у 1909 р. у Липську, головною метою якого є відіснаення соціологічних наукових методів до авалію головних проявів фактів суцільного життя, одже—нишнім словом кажучи—прикладна соціологія.

Перший конгрес „С. т.“ відбувся у 1910 р. в Франкфурті на Майні другий—як зазначено вище—у Берліні. Головою берлінського конгресу був відомий німецький вчений—соціолог й філософ Г. Зіммерль.

Вступна урочиста промова, якою відкрито було берлінський конгрес—присвячена була темі: „соціологічне розуміння культури“. Скавав її гайделберський вчений проф. А. Вебер. В своїй промові він зазначив рідницю поміж цивілізацією та культурою. Перша є тільки біологічним еволюційним рядом, культура ж—результатом сітязу зовнішнього світу з індивідуальністю. Вона виповнює життя конкретним змістом, за дла котрого люди живуть та можуть жертвувати собою. З цього погляду культура відрізняється від технічної цивілізації. В нашу епоху переважного впливу цивілізації над культурою треба пересилити технічно-механічний напрям й внутрішнім сформованим світоглядом.

Усі головні конгресні реферати були присвячені одредіненню повяття нації в усяких становищах наукового авалію.

Ланський проф. П. Барт прочитав доклад „соціологічне значіння нації“. Походження нації він викладає таким любовитом: початки її треба шукати у чутті взаємної привабливности поміж ордами, яке більше зростає в мирні часи, ніж під час боротьби та війни. Початкові форми народности можна вже бачити у чутті споріднености в подружжі, далі в належності до окресленої групи. Чуття це зважає зростає в переходом до осідлого хліборобського життя.

Чуття національної єдности опріч цього розвивається ще під впливом культу предків. З групи аглодом розвиток якого через еволюцію законодавства та суверенітету веде до держави. У державному житті національна самосвідомість впливає з почуття культурного маяка та суцільної співалежности. Нація як духовний організм витворює культуру, колективну волю, державу, а також колективне духовне життя.

Про національне право говорив чеський проф. Ф. Шмідт. Юридична наука не полагодила ще й досі справу національного права. Між тим це одне з найпекучіших питань нашої епохи, а саме з юридичного боку. Визначити агадати хоч-би Австрію, Близкий Схід, Росію та Балкан. Передовим справу це треба прозеграти в її історичному розвитку. Бо ів слідах національного права—принципальні в області адміністрації—можна вже зустрітись навіть в старих державах, наприклад, в централітативній римській. Так само й у середніх віках проявленням його можуть бути протести проти церковного іатеріонаціоналізму.

Але тільки після французької революції—національний принцип набуває потроху прав горожанства. Нація та держава мали б бути ідентичними поняттями. Національний принцип є саме в становищі розвитку. Фактичне національне право вже істає в деяких країнах, не тільки в Австро-Угорщині. Там часом пореважає в конституційному праві та внутрішній адміністрації.

Національне право найбільше доторкується опіх областей культурного та громадянського життя: шкільництва та навчання, реалітвних та церковних справ, товарисько організацийних справ, національних банків і товариств.

Нація як політичний фактор—була темою вивладу віденського доцента д-ра Л. Гартмана. Він передовім дав одредіненні терміну народ. На його думку—нація—це спілка людей, сполучених в культурну групу спільною долею та взаємними аносинами, які уможливають спільною мовою. Національний рух є новочасною появою суцільно-громадянського життя, будучи результатом сучасної демократизації та індустриалізації. Націоналізація народу йде від язикового відокремлення до правного та адміністративного. Національна форма держави найліпше відіповідає потребам розвитку життя народнього організму. Референт порушив ще справу асиміляції, висловлюючи думку, що національній меншости—як напр., чеська у північній Чехії (з німецькою більшістю)—будуть природним шляхом авнародолені.

Доцент Гартман говорив ще про відносини соціальної демократії до національного питання. Тут він зазначив, що думка про те, що яка небудь міжнародна партія має усунути національні рідниці—з цілком неслухном. На прикінці цього вивладу віденський вчений підкреслив ще вильозний та демократичний характер національних рухів, зазначаючи, що дипломатія повинна б прийдуха-

тися до історичних еволюційних теорій.

Професор туринського університету д-р Р. Місєльє — прочитав цікавий доклад про історичний розвиток ідей патріотизму. На його думку, в утворенні та розвитку цієї ідеї можна бачити вплив елементів: релігійного й політичного з одного боку, культурного, язикового та літературного — з другого. Сучасний патріотизм є результатом демократичних тенденцій нашої епохи: є в зв'язку з можливістю участі представників всіх суспільних класів у політичному житті та суспільному поступові. Національна проблема повстала та розвинулася, як протест проти наполеоновської гегемонії та віденського конгресу. Під впливом незвичайного росту промислового капіталізму повстав та сильно розвинувся величезний інтернаціональний робітничий рух, який де поміне був великим ворогом патріотичної ідеї. Але ця ворожнеча його супроти патріотизму є тільки випадковою. Фактично сучасний розвій суспільності прямує від інтернаціоналізму зову на національні шляхи.

Полемічний характер мав організаційний виклад берлінського соціолога Ф. Отпенгеймера, який говорив про теоретичну расово-історичну філософію, рідну виступаючи проти расового фанатизму та наукової германоманії, яка героїзм та величчю людей всіх часів та націй вербує безогородно до лагу германської „вищої“ раси. Девіз в цих „германологіях“ доходить у своєму расовому фанатизмі до того, що навіть й єгипетського Рамзеса Великого зачисляють до германо-арійської раси, бо він мав будинок світло волосся. На думку референта de facto не має ніякої германської раси та взагалі ніякої раси. Всі спроби расових класифікацій окінчилися фiasco. Ні будова голови (вояки форми цефалізму), ні так зване расове чуття, на якому збудував свою теорію німецький історик Лемберген, автор відомої праці „Основи XIX століття“ (Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts) — не витримують наукової критики. Отпенгеймер проти цих расових теорій виставляв свою теорію про вплив оточення (milieu): на його думку тільки географічні, економічні та соціальні умови мають вплив на життя поодиноких людей, груп, станів, класів та народів; одже від них залежить історичний розвиток. Отже, milieu є причиною причин (causa causans). Це універсальний закон. Його сила така велика, що можна б було устатувати окреслений являю класів, які можна дослідити у всьому світі. Расові теорії звичайно забувають одне, що головним фактором расовою є не поодинокі люди, а суцільна група. Ідеологія індивідуума мінється у зв'язку з напрямками у соціальних групах. Навіть діяльність ватажків є під впливом групи та підлягає зовнішньому впливові. Отже, наука окреслює напрям та теми групових рухів, а таким чином й окресляє групову ідеологію, а рівночасно з тим і індивідуальну діяльність, переконання та способи одних культурних вартостей.

Під час викладу Отпенгеймера дійшло до протестів деяких учасників конгресу, які навіть на час викладу вийшли з зали. Дані з приводу цього викладу були досить жалкі. В. Зомбарт звернув увагу референта на те, що він у своїй теорії цілком нехтує роллю біологічного моменту; проти одних „Negen theorie“ релогію, виставив свою „Skaven theorie“. М. Вебер визначив, що на основі дотеперішніх наукових дослідів цієї справи, вона ще не може бути остаточно покладена.

Отже бачимо, що й на науковому полі національна та расова справа викликає великі спори та палячі дебати. У кожному разі добре, що національна справа досліджується вже науково. Це свідчить про те, що вивчення а таким чином й до покладення. Н. В.

Під час викладу Отпенгеймера дійшло до протестів деяких учасників конгресу, які навіть на час викладу вийшли з зали. Дані з приводу цього викладу були досить жалкі. В. Зомбарт звернув увагу референта на те, що він у своїй теорії цілком нехтує роллю біологічного моменту; проти одних „Negen theorie“ релогію, виставив свою „Skaven theorie“. М. Вебер визначив, що на основі дотеперішніх наукових дослідів цієї справи, вона ще не може бути остаточно покладена.

Нові дані про зріст польської колонізації в Східній Галичині.

Остання офіційна польська статистика вказала, як відомо, величезний зріст польського елементу в українській частині Галичини. Крім польської імміграції і крім колонізації українського населення (головним чином латвійців), велику роль відіграв в цій процесі планова колонізація поляками української землі. Відомі діяльність в цьому напрямку банку „Ziemia Polska“, відомі заходи польських націоналістів в ділі переміщення поміщицької землі вилучено між селянствами в Польщі маурів. До цих заходів прилучається останніми часами ще планова робітничка колонізація, про котру ось що читаємо в одному з останніх чисел (№ 608) львівського „Słowa Polskiego“. „В осени минулого року — саме цей орган польських колоністів — відбулася конференція представників різнорідних товариств, котра вирішила, що законотворчий на цілий сезон робітничий не коштує дорожче від робітничка поденного. Цього року відбулася уже друга спроба в цьому напрямку, а саме 11 польських дворів в Східній Галичині справді собі за посередництвом „Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego“ 1200 польських робітників. Спроба ця вдалась дуже добре. Вони, саме далі „Słowa Polskiego“ — повинна інтересувати широкі

круги польського суспільства через такі причини: перша, що через поширення отаких сезонних контрактів з польськими робітниками „польські двори утримувались від постійного страду перед опівнічним цим роком з мотива політичних страйків ком українських робітників; друга, що польські двори відтягують в той спосіб польських робітників з Західної Галичини і в коридорі Польського від еміграції до Прусу.

Третя, та певне найважливіша, що діяльність може вплинути дуже добре на справу польської колонізації в Східній Галичині (підкреслення „Sl. Polskiego“) через те, що багато цих польських робітників могло-б осісти і лишитися на місці, коли-б тільки дісталося шматок землі і постійну працю в дворі. До сповнення цього останнього кляче „Słowa Polskie“ „польських землі“ в Східній Галичині, підкреслюючи, що земля тут коштує дешевше, ніж у Західній Галичині і тому праявляється для тамтешнього польського робітника.

Розуміється нічого дивуватися поміж, що українській малоземельній селянці, позбавленій зарібку на місці, емігрує масами до Америки, а його місце займає польський козацький. Нічого також дивуватися статистичним дафрам, котрі показують постійне зменшення українського елементу на українській землі. І обов'язком нашим мусить бути слідити пильно за отакими проявами польської політики супроти України, живленим перейняти від Прусаків, там більше, що останніми часами повільно збільшується польське населення (нім. Polak stan posiadania na Rusi — Бартошевський) з адекватним перевезенням цієї польської політики і до нас — на Правобіччю України. Прав.

Українці в Петербурзі.

(Лист з Петербургу).

В неділю, 25 листопада, відбулись загальні збори українського громадського зібрання „Громада“. На збори прибуло до сорока душ. В „Громаді“ нараховувалося біля 180 членів, тому на підставі § 31 статуту збори визначили було діяльність. Було обрано за голову зборів д. Нерозовича. Порядком денним були: 1) привітати нових членів і повітати їх; 2) справоздання Ради Старшин за минулий рік; 3) вибори членів Ради Старшин і ревізійної комісії; 4) діяльність Громади в теперішньому сезоні; 5) біжучі справи. Була згода ухвалити порядком денним, відчитати елекси кандидатів в діючі члени Громади і постійні гості. Валютирковку всіх осіб, правдива котрих умінено в елексах, було прийнято в члени Громади.

Далі було відчитано справоздання Громади за минулий рік в російській мові. З грошового звітлення за минулий рік збори додалися, що на 29—31 1911 р. в касі було грошима 135 р. 60 к. і боргу за Громадою по косяках на 500 руб. За рік 1911—1912 поступило до каси 1.187 р. 49 к. Вилучено було 820 р. 93 к. На початку 1912—1913 облікового року в касі було грошима 452 р. 16 к. Боргу нема за Громадою. Отже бачимо, що грошове становище Громади досить добре, порівнюючи з минулим роком. В промові в приведу звіт грошового і діяльності Ради Старшин було зауважено, що життя Громади в минулому році майже ніякого не було. Помешкання свого Громада не мала. Вечір, крім одного великого вечора, не було; рефератів не відчитувалося. Громадяне нігде не збиралися. Життя було вистілки м'яке, що уряд вівся з українців Громаду за „бездіяльність“. Одні з правителів висловили жаль з приводу того, що відчитати про діяльність Ради Старшин відчитано по російському. Референт д. С. зауважив, що відчитати була зроблена для уряду, і перекласти його на українську мову, він — референт не встиг, проте він цілком приймає на будуче цю увагу. Після цього ревізійної комісії збори прийняли відчитати і перейшли до слухання пункту порядку денного — виборів двох старшин замість тих, що зійшлися (д. Шабленко і д. Чикаленко, котрий незабаром відійде в СПБ.) і 4 членів ревізійної комісії. Перед виборами збори висловили привітання і подяку Раді Старшин. До Ради Старшин обрали д. Тищенко і д-жу Дубику. При обговорюванні питання про діяльність Громади виважили жалкі суспільні піся промови одного з речників, котрий порушив питання про відношення до Громади молоді української СПБ. Промовець, що сам належить до молодих українців, закликав українському студентству СПБ. байдужість до Громади, бажаючі тільки керувати, уникаючи від творчої роботи.

В багатьох було зауважено, що українська студентська молодь СПБ. повсякчас радо ставала до роботи; тільки брак організації в напрямку регулювання цієї роботи викликає те явище, що був час, коли у громаді не було робітників. На зборах було висловлено побажання, щоб рада старшин Громади поліпшила своє грошове становище і подбала про власне помешкання, щоб там була можливість на ввесь час, а не на два дні на тиждень, як тепер. Визначено було багатьма відчитання рефератів, що-теж, при чому старшина заявив, що по справу вже поспівають. Було вирішено крім суботних

вечір, котрі відбуваються в помешканні Громади, устроїти один великий вечір і два, чи смілка можна буде, менших, щоб добути грошові засоби. Визначено було необхідним улаштувати книгозбірню при Громаді. Далі збори ухвалили, щоб рада старшин доручила кому-небудь з своєї складу кореспондувати в українські часописи і інформувати ширше кола українського громадянства про життя СПБ-урвської громади.

Після цього збори було закінчено. 25—ХІ вечери мало відбулися читання реферата д. П. про українську пресу і потребу зв'язу її представників. Але через хворість референта відчитав не відбувся. На зборах, на котрі відійшло біля тридцяти громадян, д. Я. прочитав статтю д. Саліковського з „У. Ж.“ за тему реферата. Потім були дебати.

1—ХІІ в суботу відбулася гандювальна вечірка, котра була першою після звільнення в полону поліційного Громади, дякуючи заходам д. Віперелови ради старшин. Громадяни і гості прибули на вечір менше, ніж на попередній. Експерименти, зроблені над Громадою, очевидно мали певне значення. На вечірці було багато нових обличч. На підставі цього можна сказати, що популярність Громади шириться і коли б не перешкоди з боку, то Громада не була б в такому злидованому становищі. На таку прийшов подивитися і агент урядовий, але яко „земляк“. Вечірка була дуже цікава тим, що між присутніми почувалося щось опільне; характер її був справді „семейний“... коли всі взаємно між собою і нема комухмар, нудьгувати обличч.

2—ХІІІ відбувся відчит д. Шабленки на тему „Україні на Кубані і в Чорномор'ї“. Референт спочатку прочитав по-російськи статтю д. Щербини про Кубань. Далі він подав відомості про населення Кубані і поділ його на „линійців“, „козаків“ і „яногородів“. Окремі факти, наведені референтом з життя кубанських українців, відносини між окремими колами населення Кубанщини була до сити цікаві. Але ніякого цілісного зображення реферат не мав. Бо ці інтересні відомості було подано без системи, як дивиться з боку. Багато пошкодила погана мова референта. Цікава дрібниця, на рефераті був і уривок. Але в перерві старшина д. С. оповістив громадян, що цей політ урядовець буває в Громаді не яко представник уряду, а як українець, котрий цікавиться українським сучасним життям.

3—ХІІІІ було призначено вечір у концерт. Але концерт не відбувся, бо через брак організаційного хисту у людей, котрим була доручена ця справа, а почасті і через те, що лишалося мало часу, було запрошено мало артистів, де-хто з запрошених не приїхав, а інші — дві-три особи зріклися виступити, або через нездорозля, або не бажали окласти програму з власного тільки виступу. Варту громадян і гостей прибуло в помешкання Громади. Присутні розбилися на групи. В одній залі танцювали, співали хором, в другій — була улаштована читальня, в третій — буфет. До пізньої доби затяглися танці.

На 9 грудня було призначено відчит д. Лячка на тему „Еволюція українського театру“. Але, через хворість д. Лячка, реферат не відбувся.

На зборах було прочитано оповідання Копобинського „Колі не виваї“. Це читання наклало сум на більшість присутних. Далеко цікавіше пройшов час у тих, хто втік до читальні, за читанням, або балачками. Вибір оповідання треба визнати невдалим. І вечір громадяне провели незвичайно нудно. Взагалі та атмосфера, котра істнує в Громаді, потрібна санції. Вечірні, що улаштовуються по суботах, не мають ані кращого українського характеру. Танці (з українських — тільки гопаки) — це завжди мало для того, щоб притягти нашаведому публіку в Громаду. І навіть діючим українцями ніякої розваги, крім хіба побачення з земляками, не дають ці вечірки. Реферати або зовсім не відбуваються, або, коли й відбуваються, то навіть не варі називає реферата. Власно кажучи, за цей семестр було тільки два справжніх реферати: д. Раковського — дуже цікавий і д. Омельченка, котрий майже нічим не ринився від реферата, читаного в петербурзькій Громаді перед двома роками тим же д. Омельченком.

Ні, котре треба українському громадянству Петербурга звернути більше уваги на громаду. Серед старшої частини цього громадянства є безліч особ, котрі своїм ім'ям, працею могли-б притягти до громади і сили артистичні і увагу ширших заможлих українських колотиді. Як буде в громаді більше робітників, котрі мають вагу в історичному житті, то будуть і гроші, і артисти, і життя її не буде таке злиденне як тепер. Чому у поляків та інших польовій недержавних народів велику роль в їх житті відіграють професори, вчені, артисти великі, літерати і інші? Чому у нас ні? Чи може їх у нас, українців, нема? Такої, — а чимало й артистів-українців, і вчених, і урядників значних, і літератів; всі вони визнають й себе за українців. Невже тому, що у нас тим добродіям бракує патріотичного почуття? Не хочеться врятувати, що це справді так. Радуйте, панове, старше громадянство петербурзької української колонії, громаду! Покажіть, що у вас на ділі є лю-

бов до рідного краю! Ненормальне-ж те явище, що в чисельній цієї групи в житті громади участь приймають тільки поодинокі, люди і як їх мало. А ми не знаємо багатьох людей відомих в Україні, яко визначних українців, котрі, живучи в С.-П.-В., для громади ніколи і нічого не зробили, котрих в громаді ніколи не побачив. Те велике значення, котре має і повинна мати громада взагалі для українців С.-П.-В., вимагає і од молоді вищих шкіл, від студентства, уваги і праці. Докладаючи вони рух до „громадської“ праці. Але це робиться не систематично. І багато тих людей, котрі могли-б бути надзвичайно корисними для „Громади“, минають її. Наприклад — реферати. В минулому семестрі молоді не дали громаді а ні одного реферата. А могла-б дати, і як свідчить про це минуле, дала.

Улаштовані концертних відділів теж могла-б молоді стати в при годі і повинна стати. Подивіться на Галичину, де в українських інституціях багато працюють, майже всю черну роботу роблять, молоді сили. Треба українським організаціям молоді звернути в цей бік свою увагу і вжити відповідних заходів. Рада старшин громади радо прийме кожного, хто зголоситься до роботи. Чи не час перейти від балачок до роботи і роботи організувати, до системи, а не випадкової. Урядовано „Громаду“ від небезпечних зовнішньої. Радуйте-ж її від небезпечних внутрішньої, котра погрожуватиме раді її існування.

Підписаний.

Чи не новий похід.

4-го грудня в той час, як в „Провісті“ нічого не було, невідомо хто зібрав в парадних дверях „Провіста“ цієї таблиці, під шолом одну з наших „Подільське українське Т-во „Провіста“, а другу з правилами користування бібліотекою читальнею. Зайнято їх поламами біля дверей „Провіста“ не звернули великої уваги на цей факт. Думка була: розбита дівора в базару ватакостила. Там більше, що вітряна з книжками й картками, яка теж висіла при дверях, встала цією. Поправили одну таблицю й почепили знов на дверях повисше, щоб діти не дістали. Другого дня в „Под. Ізв'істіях“ з'явилась хроніка замітка про „подію“ під назвою „по Києвці“, в якій сказано було, що „сорвано в свій день вивіски“. Хто читав, то думав, що це з'явилось справді великі вивіски. До „Провіста“ стали заходити члени розпитати про справу і дивувалося, що про таку дрібницю в газетах з'явилась згадка. Навіть побувалося, бо „сторонній“ мовляв, одержав не знати що? А „Под. Ізв'істія“ не третій день записали: „Одна і та-ж причина заше виглядає одні й ті-ж вивіски. Гідке й безглузде цькування українського народу, що систематично ведеться на сторінках „Киевлянина“, дозволено до того, що киевська чернь підняла кошуатвенну руку на портрет страждальця, великого Тараса. Зо дня в день обливав „Киевлянин“ помоями український народ та безглуздо надругався над його культурою, мовою та пориваннями. Публічно заклейменний платний брехун Савенко ще напередодні погрому Київської „Киевлянин“ шипів про українську „изв'істичу“. У всякого своя професія“ — так каже шулер в „Вільях воронах“. Але професія платного брехуна здрібноточна, а тому й викликала конкуренцію. Кам'янецький Савенко підхопив шпильку Київського Савенки. З сторінок „Подільянина“ вилучилим струмом поливали дикі вигадки про „український сепаратизм“, про „мазепинців“, про українську „небезпечку“. Лячка було догадатися, який овоц дасть ця погромна агітація — і овоц дала її. Невдалим молодими „людя“ зробила прелюдію погрому „Провіста“. Велике, можна гадати, було „ликованіє“ в редакції „Подільянина“ в цей день. У нього найшарше не тільки читали, а й учасили. „Подільянин“ же замовчав цього обурюючого факту: знає кінця, час м'ясо з'їсти“.

Де-які люди, що бачили „прелюдію погрому“, читали й дивувалися: чи варто так серйозно писати про таку дурницю: дось там п'яний в базару або вітрогон який зробив капость, а тут уже й надається політичне значення. Але того-ж дня, як з'явилась видоказана замітка, таблицю на дверях знов було розбито й поламавано. Це прамушує серйозніше поставитися до того, що сказав „Под. Ізв'істія“. Очевидно вона правильно віддала, кому муляють око таблиця в українським ялисом: „Подільянин“ Київський „орлят“ та їх безвартість мабуть такі заохотили і наших „юзьків“ (те-ж, що в Київ „босяки“, „хулганів“) прикласти рук до сивення „отечества“. Ог і розпочали вони свої патріотичні „подвиги“ — в модньому в ці часи поході на „мазепинців“.

Розуміється, Кам'янець не Київ. Коли у самих киевських „орлят“ вистарчило „геройства“ тільки на те, щоб побити шабля та й сховатися в саж, то кам'янецьким „юзькам“ і таке „геройство“ стало повад салу, а тому вони, восторожніша час, коли „Провіста“ була заперта, тоб то в нії нікого не було, розгромили... аж дві маленькі таблиці на дверях. Що ж, як на початок та ще й для Кам'янця, то й не можна зракувати „геройським спасенням отечества“.

Де-які люди, що бачили „прелюдію погрому“, читали й дивувалися: чи варто так серйозно писати про таку дурницю: дось там п'яний в базару або вітрогон який зробив капость, а тут уже й надається політичне значення. Але того-ж дня, як з'явилась видоказана замітка, таблицю на дверях знов було розбито й поламавано. Це прамушує серйозніше поставитися до того, що сказав „Под. Ізв'істія“. Очевидно вона правильно віддала, кому муляють око таблиця в українським ялисом: „Подільянин“ Київський „орлят“ та їх безвартість мабуть такі заохотили і наших „юзьків“ (те-ж, що в Київ „босяки“, „хулганів“) прикласти рук до сивення „отечества“. Ог і розпочали вони свої патріотичні „подвиги“ — в модньому в ці часи поході на „мазепинців“.

Розуміється, Кам'янець не Київ. Коли у самих киевських „орлят“ вистарчило „геройства“ тільки на те, щоб побити шабля та й сховатися в саж, то кам'янецьким „юзькам“ і таке „геройство“ стало повад салу, а тому вони, восторожніша час, коли „Провіста“ була заперта, тоб то в нії нікого не було, розгромили... аж дві маленькі таблиці на дверях. Що ж, як на початок та ще й для Кам'янця, то й не можна зракувати „геройським спасенням отечества“.

Правда, є ще багато підстав вартатися в приписуванні „розгрому“ таблиці почитачам „юзькам“, але деякі є підстави й для того, щоб погодитися з „Под. Ізв'істіями“.

Особливо як пригадає всі ті статті, що друкувалися в „Подільянина“ на страх „мазепинців“, а пригадає, що цієї осені адміністрація кілька разів заборонила літературні вечірні в „Провісті“; та пригадає, що недавно „Подільянин“ прямо писав про небезпечку від подільської „Провіста“, бо, мовляв, тут найлегше звести гніздо австрійського: всього тільки 20 верстов до кордону. До того ж на одних з останніх вечірних був сам редактор „Подільянина“ п. Коваленко і досить пально заглядав у всі кулки й перешукував виставлені на продаж книжки. А оце 7—8 грудня п. помішник поліцейського по наказу и. губернатора зробив ревизію діюводства, бібліотеки та торговлі „Провіста“. Особливо пильно переглядав він книжки, шукаючи конфіскованих, шукаючи „Наших ізв'істей“, яких „Провіста“ ніколи не випускала. „Провіста“ вивисувала „Наше Діло“ та „Киевські Вісти“, а донос-майстер зробив в д-х назв оду.

Переглянуто справоздання сільських бібліотек, дощіртується, чи не виходять вони в своїй діяльності за межі законного.

Ні серед книжок, ні в справозданнях нічого протизаконного не знайдено. 0—но.

Українська народна музика.

(Лист з Москви).

Вечірка 15-го грудня, що улаштував музично-драматичний гурток „Кобзарь“, належить до найцікавіших в цьому сезоні українського життя в Москві. І культурно-виховуючий вартості прирости і гарні співі з народної музики хора, під орудою д. В. Подгорського, і артистично виконання народних пісень такою артисткою, як д. Міллер, а також багатий змістом доклад, прочитаний великоросом д. А. І. Масловим на тему „Українська народна музика“.

Реферат, відомий спеціаліст в музиці, в своєму докладі опинився на близькій для нього музичній вартості української народної пісні.

Взававши на те, що вже в таких стародавніх збірках російських пісень, як В. Ф. Труговського (1776—96 рр.) і Львова — Прага (1790 р.) знаходилися записи українських пісень, референт визначив, що про діючу вартість української пісні можливо дивитися тільки з друкованих збірок другої половини XIX ст., в котрих найбільш відомі такі збірки пісень в „Записках о Южной Руси“ П. Куліша, в збірках О. Гулака-Артемовського, особливо ж М. В. Лисенка. Але наукова вартість записів, зроблених навіть найбільш досвідченими записувачами, не позбавлена дефектів, як в залежності од самого засобу і методу записування, так і од того джерела, з котрого брались ці пісні.

Тільки за останній час були зроблені відповідні заходи що до поліпшення самої програми збирання пісень, так і самого розроблення цих записів.

З таких заходів відомі матеріяли, оброблені п. Людковичем і надруковані в етнографічному збірнику Наукового товариства ім. Шевченка. (1906 р.).

Минулого літа, як про це вже писали в „Раді“, була улаштована музично-етнографічна експедиція од імені московського „Общества Любителей Етнографіа, Антропологія і Географія“, в котрій взяли участь А. І. Маслов, Б. В. Подгорський і Н. А. Ясуч, з метою зібрати на території України стародавні пісні.

Вона позерувало з величчю і коштовним матеріалом, розробленням котрого матиме чимале значення для наукового досліду української народної музики; вже в фотографічні записи, котрі зробила експедиція, дають підставу для діалектних висновків з погляду гармонії в українській музиці.

Історична доля українського народу мала великий вплив на виторення його музики. Вільше менш тієї ступеня і в східних народних вказали свій відбиток на самій стрій і гармонії української музики. Тільки в кінець XVI і початок XVII віку почався вплив західної культури, і вперші московська культура вплинула на розвиток діалектної мелодії. І до цього часу не вирішено ще питання, який основний елемент переважав в українській музиці: чи діалектний, котрий є характерним для московської пісні, чи хроматичний, як ознака східного впливу.

Наукове висловлення цих впливів може допомогти розв'язанню питання, звідки в походженням українського народу і разом з тим культурних стосунків з усякими народами на шляху його історичного розвитку. Художню вартість української народної музики вже давно визнавали знавці її. Так, напр., відомий музичний критик А. Н. Серов казав, що в багатій творчості українського народу є багато мелодій, котрі можуть стати поруч з бетховськими.

Цікавий змістом доклад з відповідами ілюстраціями записаних експедицій пісень мав певний успіх.

Також чимале враження зробив хор, котрий, дякуючи місцевій організації д. В. В. Підгорського, що дали робити все більший поступ.

Споживча кооперація на Україні.

Серед громадських явищ останнього часу звертає на себе увагу величезний розвиток кооперації всіх типів у Росії. Ми кажемо величезний не тому, що кооперативний рух в державі дивує своєю міццю — ні, міць його не така, яку бажано було бачити, але ми жили слово „величезний“ у тому розумінні, що кооперативи численно ростуть надзвичайно, особливо за останні роки, починаючи з 1905—1906 років.

Побіч з кредитовими кооперативами буйно розвивалася й споживча кооперація, хоч і не таким темпом.

Перша споживча кооперативна крамниця повстала в 1865 році в горі Рязі, одже по-за межами України; ця споживча спілка жаве й до цього часу.

На Україні перша спілка повстала в Харківі в 1867 р., але вона не дожила до наших часів; на Катеринославщині, в селі Олександрівці в 1877 році, одже на дванадцять літ пізніше, повстала перша спілка, що дожила й до наших часів.

Протягом з 1865 р. до кінця 1911 року в Російській Росії затверджено відповідними державними інституціями 6,038 статутів споживчих спілок, з них діяльних, се б то таких, що і тепер торгують 5.257, або 87,2 проц. загального числа.

На Україні, з 1866 року до кінця 1911 р. затверджено 2.562 статутів; з цього числа дозволивих до одкрытия спілок, нині працюють 2.331, або 90,9 проц.

Як бачимо, на Україні споживчі спілки проявляють більшу здатність до життя, ніж у Російській Росії звгалі: це підтверджується тим, що по Росії число закритих спілок творить 12,8 проц. затверджених статутів, — тоді як по Україні тільки 9,1 проц.

Спілки, що існували з кінцем 1911 року по губернії України поділяються так:

Полтавська	872
Харківська	57
Чернігівська	158
Лівобережна Україна	587
Волинська	80
Київська	678
Подільська	487
Лівобережна Україна	1245
Катеринославщина	151
Таврійська	112
Херсонська	156
Кубанська	80
Степова Україна	499
Разом на Україні	2331

Одже споживча кооперація головним чином скупчується на Правобережній Україні, тут же і найменше число закритих, через те чи інші причини — спілок: так на 1.245 дозволивих до одкрытия, закрилося тільки 50, то б то 3,8 проц. загального числа дозволивих. На Лівобережній Україні закриті спілки творять 11,9 проц., на Степовій — 17 проц. дозволивих до одкрытия.

Коди ми споживчі спілки поділимо на такі групи: селянські (селянські і містечкові) і робітничі (фабрично-заводські і залізничні), вкесе словни — городські і ремісничі і привилєйовані — чиновницькі і офіцерські, то матимем для України таку картину:

Різні спілки	Число спілок	проц.
Селянські	1851	79,4
Містечкові	218	9,3
Робітничі	9	0,4
Фабрично-заводські	83	3,6
Залізничні	35	1,5
Городські	123	5,3
Ремісничі	1	0,0
Привилєйовані	11	0,5

Селянські і містечкові спілки таким чином творять 88,7 проц. всіх спілок, що дозволяє нам сказати, що кооперативу користуються на Україні найбільш селянські маси. Робітничі незалежні кооперативи дають просто неймовірно малий відсоток — 0,4 проц. Правда, досить значну участь бере робітництво у фабрично-заводських та залізнично-дорожніх кооперативах, але це участь можна назвати пасивною; прийшов, купив і пішов додому — ніякої сили голою робітника ні в керуванні, ні в контролі над веденням справ крамниць не має. Утворення незалежних робітничих кооперативів є потребою часу.

Хоча розвиток споживчої кооперації почався, як на Україні, так і по Російській Росії в містах, проте тут на Україні вона не так буйно розвивалася, як по селях. Однак треба сказати, що одне у кожному повітовому місті на Україні функціонує споживче товариство.

Загалом споживчі товариства на Україні творять 44,3 проц. всіх крамниць Європи. Росії з цього числа можна прийти до того висновку, що сіль споживчих кооперативних спілок на Україні густіше ніж у Російській Росії, бо ці 44,3 проц. припадають на 9 губерній й Кубань, тоді як решта 55,7 проц. припадає на значно більшу кількість губерній.

Селянські крамници на Україні творять 49,1 проц. всіх крамниць у Росії, се б то коло половини; містечкові — 57,2 проц., то б то більше половини; а ті і другі, що по складу своїх членів мало відрізняються одні од другі творять разом 49,8 проц. всіх селянських і містечкових споживчих крамниць Росії.

Таким чином на Україну перепадає коло половини найбільш розвинених типів споживчих спілок. Одже не можна казати, що українські споживчі спілки не здатні мати свій власний обласний центр споживчої кооперації: більш-менш однорідний національний склад членів споживчих спілок і кількість їх можуть бути тому зауроку і творення ідейного центру є питанням часу. Потенціально енергія українських спілок рано чи пізно перейде в кінетичну, рано чи пізно маси кооператорів на Україні зрозуміють коло чого вони мусять здатися.

Що до інших типів споживчих спілок, — звертає на себе увагу мале порівняючи число городських кооперативів, котрі творять на Україні тільки 26,6 проц. городських кооперативів в Росії.

В такім же стані залізнично-дорожні кооперативи — 26,4 проц. загального числа залізнично-дорожніх кооперативів; ще гірше стоїть справа з незалежними робітничими кооперативами, що на Україні творять 18,7 проц. загального числа незалежних робітничих кооперативів; з офіцерських — 15,1 проц.; чиновницьких 14 проц. і на релігійно-ремісничими — 8,3 проц.

По окремих частинах України селянські і містечкові споживчі спілки розбиваються так:

На Правобережній Україні	1141
На Лівобережній Україні	534
На Степовій Україні	894
Разом	2569

На Правобережній Україні селянські і містечкові спілки творять 91,5 проц. числа спілок в ній; на Лівобережній — 91 проц., на Степовій — 89,7 проц.

Городських спілок на Правобережній Україні — 47, на Лівобережній — 39, на Степовій — 37.

Залізнично-дорожніх найбільше у Степовій Україні, переважно на Катеринославщині, де з загального числа 20 на Степовій Україні на Катеринославщині перепадає 13.

На Правобережній Україні залізнично-дорожніх спілок — 12, головним чином на Київщині — 7.

На Лівобережній Україні залізнично-дорожніх спілок тільки 3; дві на Харківщині і одна на Чернігівщині.

Що до фабрично-заводських спілок, то тут на першому місці стоїть Правобережна Україна, що має їх 42. Фабрично-заводські спілки існують тут переважно при цукроварнях і то на Київщині — 22; на Поділлі — 15, на Волині — 5.

На Степовій Україні фабрично-заводських спілок — 33; з них 37 на Катеринославщині переважно при шахтах; на Херсонщині — 5, в Таврії — одна.

Робітничі незалежні споживчі спілки засновані і працюють на Волині — 2, на Катеринославщині — 3, Херсонщині — 4; а ремісничих тільки одна на Таврії.

Що до чиновницьких і офіцерських спілок, то вони функціонують у великих містах і то так: в Полтаві, Харкові, Чернігові, Каїві, Катеринославі, Симферополі і Херсоні по одній, крім цього чакванецьких на Херсонщині — чотири.

Такий є сучасний стан споживчої кооперації на Україні.

Але важливо також і те, як прийшло до такого стану.

Так, з кінцем 1895 року на Україні було 32 спілки, тоді як в решті Російської Росії було 235 спілок, з кінцем 1900 року було на Україні 144 спілки, — в решті Російської Росії 417.

Одже на Україні за п'ять років з 1896—1900 число споживчих спілок збільшилося на 350 проц., тоді як в решті Росії тільки на 77,4 проц.

Коди ми те саме зробимо для періодів 1901—1905 і 1906—1911 то матимем такі числа:

Періоди	На Україні	В решті Росії
1895—1900	350,0	77,4
1901—1905	186,1	77,0
1906—1911	424,4	304,4

Як бачимо з цієї таблиці, приріст числа споживчих спілок на Україні весь час йшов швидше ніж в решті Росії і то так, що найбільший приріст припадає у період 1906—1911 р.р.; правда цей самий період дає і найбільший приріст в решті Росії, але немає сумніву, що на Україні споживча кооперація росте буйніше, ніж в решті Росії.

Ще видно це з того, що, коли взяти за одиницю число крамниць з кінцем 1895 року на Україні і в решті Росії то число крамниць з кінцем 1911 р. на Україні буде — 69,8, а в решті Росії — 12,7 се б то темп розвитку споживчої кооперації на Україні єдине в 5 1/2 раз був більший ніж в решті Росії.

Таким чином, споживча кооперація безумовно росте швидше, але не можна сказати, що вода з такою-ж міццю росте в глибину і поширення кооперативної свідомости є завданням часу.

На жаль ми не маємо в тім матеріалі, що був у нас під рукою, відомостей про кількість членів в кожній споживчій спілці: є тільки загальне, припущення число членів кооперативів по всій Росії — 1.002.100.

Можна, не роблячи великої помилки сказати, що на Україні ми маємо коло 500 тисяч людности, що користає з споживчих спілок, а це армія вже численна і розвинена серед Росії, як діявша потреби громадського життя, так і закріплена на 1-января 1912. Іздание СІВ. Отдѣлення Комитета о сельских с-сберегательных и промысл. товариствах.

неї кооперативну свідомість треба в інтересах самих кооператорів.

Не маємо ми також на жаль відомостей про обороти, паї, запасні капітали, дивіденди і інші необхідні для характеристики кооперації прикмети, але то вже діло місцевих кооператорів, а почасті і земств на основі опитуваннями, чи місцевими обслуговуваннями вияснити ці прикмети.

В кожнім разі видання списку дасть можливість вияснити і інші характерні ознаки розвитку споживчої кооперації.

Все вищевказане дозволяє нам сказати, що кооперація грає не аби яку роль в економічному житті українського народу, приваючи людність до самоорганізації і громадської роботи.

С. Гадячанин.

Українська пісня на півночі.

(Лист з Олої).

Вже другий рік я пробуваю в Олої і за цей час не раз мені доводило чути українську пісню в виконанні туземців. Одже, не зайвим було поділитися з читачами своїми спостереженнями.

Для поширення української пісні на півночі безумовно багато спричинилися засланці з України.

Тут по рідному краю впливала у рідній пісні, котра своїми ніжними мелодіями та стихійністю робила велике враження на похмурих північаних. Про шашобу до української пісні свідчать факт ропоповіджености останньої не тільки в місті, а й завіз у селі, де теж можна почути гру на балабайці таких пісень як „І шумить і гуде“, „Іхав козак за Дунай“ й інші. Співання ж прищенилось тільки в місті, бо село не змогло переселити трудючців чужої мови.

Про курьозні з вимовою нічого вже й казати — з приводу них гаразд буде нагадати відомий дубовий анекдот про чоловіка, що вивз москаля балакати по українському. В „думачові“ мені довелось почути „проїваві, проїваві, проїваві“ замість „привіта всім...“ „Замість і шумить і гуде“ вимовляють: „не шуме, не гуде“; замість „дівчача“ — „девична“ й так без кіпця. Був і такий випадок. Приходо до мене знайомий хлопчик і просить проспівати йому... Зіва візю (і). Ця пісня, бачте, дуже влодобалась йому і він її не раз чув, аж навіду догадався що мова йшла про „Закувала та сива волю“.

Очевидно, що пісня українська звертала на себе увагу не „москаль“, — щоб заруватися мовою треба розуміти її, — а музичністю. І справді, слухаючи укр. пісню здалека, щоб відпочувати дефектів у вимові, можна утворити ілюзію мов би перебуваєш деь на Україні.

Щоб підкреслити популярність української пісні в Олої, значаю, що про пісню сусідньої Фінляндії тут вкесе не чути, тоді як в м. Пудожі, до котрого більше й відноситься мої спостереження, навіть по школах навчають українських пісень, обівають та грають на ялинках, а однією з них тут хор з учнів та дорослих при всякій нагоді користується з українського репертуару.

Підчас офіційного святкування ювілею війни 1812 р., слухаючи лунаючи по м. саду українську пісню, я гадав: невжеж такі не жарт те, що нам, инородцям, хіба біла самого північного бігуна було б виділо дихати? Але тут спадав на думку воєвничий залал оловцевих націоналістів та...

А по саду, між тим, луною ровлягалась рідна пісня.

Кость Солян.

ПО РОСІІ.

Наско й академію. 18 декабря одбулося екстренне засідання конференції Імператорської академії наук. Екстренне засідання було одкинано з приводу несподіваного наказу міністра народної освіти Л. А. Кисево про те, що він вважає всіх членів академії наук за верхштанних з приводу затвердження 5 июля нового закону про штати Імператорської академії наук. Кисево посилається на таке положення нового закону: „заість теперішніх штатів академії наук і довірених їй інститутів уставивати прикладені при цьому штати Імператорської академії наук. Особ, які служать на посадах у азначених інститутах, які при заведенні в життя названих в одній штатів, не одержать нових призначень, лишити за штатом на загальних підставах“.

К. Я. Ферерія, ознайомившись із міністерським наказом і текстом нового закону, визнавала за необхідне подати міністерству народної освіти докладну, мотивовану відповідь. У відповіді буде зазначено, що академія наук не згожується з тими висновками, які було завгодно зробити міністру із нового закону про штати академії наук. Варобити відповідь конференція доручала спеціальної комісії, яку утворив вице-президент академії наук П. В. Никитя і першим її секретарь член Державної Ради С. Ф. Ольденбург. Трудність становища, в якому опалилася академія наук, збільшується це й тим, що вона не має права безпосереднього дольда; все переходить через міністра народної освіти. Про це негайно засідання по телеграфу було слов членом Августіного президента академії, який пробував тепер у Єгипті.

(Р. Сл.)

Винищення лісів. Одже із сумнів

зьявищ російського життя — це винищення лісів, яке набирає тепер надзвичайних розмірів. Тільки останніми часами російське законодавство почало звивати заходів до охрани лісів, але ще й до цього часу охрани на в багатьох випадках лишається тільки на папері. Не тільки усі ліси у нас не охороняють, але єсть величезна площа їх зовсім не обслугована. Про байдужість адміністрації відносно лісів може свідчити, наприклад, недавня справа переселенського відомства. Українці із Херсонщини, Полтавщини й інших губерній переселяли в лісові райони пермської губ. Цим поселенцям нічого нішого не лишалось на чужині, як продавати за безцінь лісові частки й шукати собі інших місць. В Сибірові не зрубують вікові кедряни для того тільки, щоб озиривати з нього оршину. На Уралі рубують на дрова піхту, лиственицю й ялицю. Законодавство останніх років дає право для потреб селяського господарства вирубувати в певні ліси („не зашиті“). В смольському повіті селяне із села Нодви, думаючи перейти на хуторі, доставили вирубити увесь ліс на надільній та купленій землі. Теж було і в селі Лужки, новоторжського повіту.

В багатьох селах Европейської Росії од лісів лишилися одні тільки сподади.

Доля восторговських курсів. Виявляється, що новий московський мітрополіт Макарій — ворог восторговських курсів, і Восторгов, вважаючи про це, завадляєді подав прохання про перевод курсів у Петербург.

Цими днями питання буде розглянуто в синоді. Єсть думка поширяти програму курсів і більшістьи асигновку на цю справу. (У. Р.)

Залізнично-дорожнє будівництво й промисловість. На майбутньому VII всеросійському з'їзді представників промисловости й торгівлі будуть обмірковувати доклад про вріт промисловости в Росії за останні 10 років і про гальмування її через невідповідний розвиток залізнично-дорожніх сіток. (Р. В.)

Народня темрява. В Козлові (тамбовської губ.) зьявився недавис самозванець-пристав, який, наглядаючи за „порядком“ у торговців, брав од них хабарі до того часу, поки поліція не аловила одного з місцевих хуліганів, що видавав себе за пристава. Тепер розсказують, що в районі сабуро-покрівського волости, козовського повіту, зьявився спершу поліцеймейстер, який вібв розшукав фальшиві гроші, а після поліцеймейстера прийбу у повіт в формі сам „податний інспектор“ з стражниками й, підіхавши до зборщача в одному великому селі, вивз од нього 1560 карбованців. Тепер він не буде вонити гроші в назначество, а прямо оддавати мені, — кавав він отетерілому селянщові й розсипався в одержаній грошей в киші зборщача. Поки селяне не всіли визволитись од страши перед начальством, аферисти поспішають мерщій втекти. Поліція розшукує шахраїв.

Економічне життя України. Успіхи кооперації. Товариства для продажу й переробки селянських продуктів — це новина в Україні, проте останніми часами вони поширюються досить живво. Перше спеціальне товариство для продажу яєць одкрылося в октябрі 1911 року в селі Михайлівському, на Полтавщині. За прикладом цього товариства організували спільний продаж яєць сергійське с.-г. і подольське споживче товариство на Полтавщині.

Успішно організували продаж буряків позичкові товариства на Харківщині. Почин у цій справі зробило боромлянське позичкове т-во, яке зробило в 1910 р. умову з Романівською цукроварнею на поставку буряків у 1911—1913 р.р. не менш як з 1200 десятин. Перша спроба не була цілком щаслива, бо умова з цукроварнею була вигідна для останньої, ніж для товариства. Але ті товариства, що пішли за прикладом боромлянського, внесли в умови з цукроварнями багато поправок на свою користь. Тепер пролають буряки по контрактам з цукроварнями 7 позичкових товариств сумського повіту. Литовсько-кирковське т-во внесло в контракт з цукроварнею умову, що подільні селяне можуть продавати буряки цукроварні тільки через товариство. Умови сумських товариств з цукроварнями служать взразком для всіх інших позичкових товариств на Україні, що постачають буряки цукроварням.

З інших форм кооперативного продажу значимого організації позичок під заставу тютюну-малорки й початок організації продажу його в позичкових товариствах огарським і хрестинським, на Чернігівщині. На Волині цікаво організоване губернською земською позичковою касою дубельське й житомирське позичково-осадні товариства „Смільоводі“, які охочуть майже півгубернії й поки що служать хмілеюсам тільки позичками, але згодом думають організувати й гуртовий продаж хмелю. Спільний продаж огородини (маринуваних томатів) недавно стало практикувати споживче товариство на Прип'юці, біля Київ.

Кооперативні млини останніми часами особливо поширилися на Україні. Більницьке позичкове товариство, на Харківщині, в початку цього року відкрило власний млин на два каміня й з нафтовим двигуном. Млин коштував 3,022 карб., які взято з пасового капіталу т-ва. Для збудування вальцевого млина при боківських позичкових товариств, на Херсонщині, олександрійське земство позичило 10 тис. карб. на 8 років. Ще кращі й дорожчі

млини збудовано в багатьох місцевостях України — на Київщині, Поділлі й особливо на Кубані. Керманіч одного з таких млинів (вейделівського позичкового т-ва), подочиє способи збудування кооперативних млинів, радить в останніх числах „Вістн. мелк. кред.“ неодмінно будувати товарські млини ціною в 25—30 тис. карб. відповідно до останнього слова техніки з 60—80-сильними двигунами.

Млості.

В незвичайний час поклякав він мене „до телеграфу“ і простужав: „прощайте, відійжаю! Тільки що довідався, що помер Ратай“... Наче вдарили мене: Ратай був мій друг з дитячих літ.

Хвиля опоминів піднялася у душі, діду ніч не міг спати, а все ходив з сукта у куток. У ранці принесли листа від сестри. Прочитав його і почав хвилюючись шукати „вряпок“.

Після кількох хвиля вийшло: „Микола позавчора“... Єге ж і воша сповіда про смерть. „Збравайте до міста!“ — перервали мою роботу. І мене знов повезли ридваном з блакитними запонами, і знов у мене допевнялась про те, чого я не хотів і не міг сказати. Ратом одні з них прошепотіли мені: „Кажіть на мертвих“... Я зрозумів натяк. Є, я багато росповів їм, багато в чім обвинував Миколу. Вони були дуже задоволені.

Сумно йшов день за днем. Я не міг забути Миколу: як живий стояв він передо мною. Мене викали „до телеграфу“ — я не йшов, бо було мені від того... Якось через кілька днів прийшла на побачення сестра.

Від чого помер він? — було мое перше питання. — Хто помер? — Воже мій; від чого помер Микола? — ти ж мені писала... — Я писала?.. Микола живий, він тут, з тобою під одним дахом... Я волюбил... Мих. Могиланський.

В долинах.

Небо розманулось зоряним килимом, одже побожно ми голови схилимо: Ніч пролітає над нами... Хай її уміки по-над долинами Спільються всім чарівними переливами — Тихими, любими знами... І одпочинають трудючі остомені, Радо вітатимуть соняшні проміви — Символи красної долі. Й срібними дзвонами та переливами Гордо покотяться рідними нами — Пісня про щастя, про волю!.. Хв. Новицький.

Святковий оселетон.

Святкові подарунки. На свою абуку янаку у селікаю воїк, з ним доля прихилила моя звайомила мене на проміж року, щоб попомогти на сторінках газети. Щедро рукою, ані трохи не шкелуючи, рвдвою і заготовлені для дорогах гостей подарунки, але з них вивірає найкращіше й дарую найдодобішим:

Панові Пихнові, давновому землякові, — це одного блязкового варає сахароводчєка.

П-ві Шульгину — нову хустку, щоб було чим втерти сльози „умалеяні“, озарючи премудрий поділ людей на вбогих і їхніх благодітелей-багатах.

П-ві Савенкові — новенький підручник зоології в чорній палітурці; новий флакон „струї“ з асаою, що поведла над Дніпром і нозу Чеберячу.

„Нівеяніну“ — инородця ветаєчу, щоб було кого грати, поки киявлянинського життя.

„Чернігівському Слово“ — почесний жетон за неважкую допомогу збірати жертви на памятник українському геневі.

„Подоланові“ — гарненький кашушок на субіцію од подільських вубрів.

„Новому Времени“ — це одного запопорокця з Київ.

„Утру Росії“ — нове зібрання творів Щоголіва: це замінить йому вказних кореспондентів по мазаєвцям.

О-ві Кульчичову — живого сатаїата.

П-ві Яковлеву з Катеринославщини — лекціон татарської мови, щоб було чим ваочно довести походження української мови.

Хорольському справничові — „Сводь за-коновъ Російської Імперіи“.

П.-в. Болотову й Жинякову — папку з адресами од „населення“ ва успішне виконання відомого „заявлення“.

П-ві Кочубеві — шапку його предка, в якій було вашиго „дновое“ на гетман-зводдья“.

Депутатам Державної Думи од України — хустку з вузлами, щоб не забути часом за п'ять років своїх обовязків до „населення“.

Пуришничу — „хороший тон“, в нових палітурках.

Маркову 2 му — міденький намордник.

Макогоніві — чудово зроблені Сіркві очі, щоб після свят можна було на-вернутись до своєї фракції.

Киявським орлатам — гої камінь, яким вони трощали віки, з мідцям мотуз-кою і петлею та це по п'ятаку на трамвай, щоб було на що доїхати до Дніпра. Z.

каша дружина. Глянувши в обличчя чоловікові, вона одступила назад, здивована, а він кинувся їй на шию й міцно стискаючи в обіймах, шепотів:

— Він знав, голубко, він знав той какал!.. Смерти нема, нема! Життя—незмруще... Ах, серце моє! Скільки ж часу потрачено, скільки життя й сил не вужито! Край всім зневір'ям! Тепер я знаю, кому й навіщо бунтає мов жаття!..

С. Чернасенко.

На чужині.

(Рідзяно сповідання).

Я їхав на парохіді, що йшов із Порт-Саїду в Александрію. Було саме перед Рідзям, але у тій теплій південній країні сонце ясно світило з чистого неба, а гріло так, як у нас у Петрівку. Всі пасажери повиходили „на верх“, на чердак, бо нікому не було охоти сидіти в таку гарну погоду у душних каютах.

Я сидів на лавочці, на кормі і дивився у безмежний простір моря; воно було спокійне; легенькі хвилі, мов срібною лускою на рибі, покрили весь той простір, скільки око забачило. А за парохідом шуміла вода, що двома смугами світло-зеленої піни розходила в одну і другу сторону. Під ногами, ніби з-під землі, глухо гула машина пароходна.

Недалеко від мене сидів на лавочці, задумавшись, і теж дивився у море, старий, здоровенний, плечистий чоловік з довгими білими вусами, що спускались йому геть нижче підборіддя. Гарне було його обличчя, трохи суворе, але була в йому якась принада: якось дивно складалися на високому чолі і здавалося, що він застиг у якійсь думі, а дума та поважна, гарна, людяна. Чомусь він мене дуже нагадав Тараса Бульбу, як його малюють, тільки не такий грізний був його вигляд. Старий сидів боком на лавочці, закинувши ногу на ногу, спершись ліктем на борт і підперши голову рукою тай дивився, як і я, у безмежний срібно-зеленуватий простір моря.

Згадавши про Тараса Бульбу, я згадав собі й запорожців, і їх морські походи, і той останній похід їх: коли вони, на чайках, покинувши зруйновану Січ, подалися у Туреччину. Згадав і тихо заспівав собі ту пісню їх, що склали вони після зруйнування Січі.

Ой і не гаразд, запорожці,
Не гаразд вчиняли,
Несподівано для мене старий пасажира здригнувся, ніби прокинувся з дрімоти і подивився на мене. Коли я допівав:

Степ широкий, край веселый
Тай завпастига...
—старий випростився, обличчя його засвітилось радісним здивуванням; він швидко встав,—високий він був і дужий, як дуб, дарма, що старий,—підійшов до мене і простягнув мені обидві свої руки.

— Ви з Росії... з України?—спитав він.

— З України,—сказав я.

— Голубе мій! Земляк!—радісно говорив, хвильючись, старий, вхопив мої руки і стиснув їх, як кілками в своїх широких, дужих долонях, а очі його зросились слезами.—Та невже ж отут, у тій Африці, судилося мені зустріти, земляк! Почув ося вашу пісню,—серцем почув, не вухами, бо так ви співали, та так вона мене за серце взяла, що ось бачите... плачу... Я... я плачу, що не здригнувшись сто раз смерті в очі дивився...

Старий аж задихався з хвилювання і витер очі хусткою.

— А був глянув на вас,—мовив він далі, трошки заспокоївшись,—ще поки не співали ви, та й подумав собі: француз або італієць... Он як!

— А я тому й заспівав оту пісню,—признався я,—що ваше обличчя дуже нагадало мені Тараса Бульбу, як його малюють, а за Бульбою й Україну, і запорожців, і пісню їх останню...

— Ой, голубе мій, голубе!—згукнув старий.—Скільки я вже того згадавав, тиняючись отак по чужині! А ви звідкіля самі?

— З Київщини, а під Каніва.

— З-під Каніва? Та і я-ж із тих сторі! З-під Богуслава.

— Близькі земляки ми,—сказав я.— А давно ви звідтіля?

— Вибачайте, голубчику мій, сказав старий.—Скільки вам літ?

— Тридцять і два.

— То вас, друже мій, ще на світі не було, коли я покинув рідний край... Сімдесят четвертого року... То вже тому, значить, тридцять і всім літ!

Старий знов витер хусткою очі

— Так мені дивно... дивно...—сказав він,—балакати своєю рідною мовою... Одник, знаєте...

— Не диво, коли тридцять вісім літ не чути її.

— Ба, ні. Чув не так давно. Літ шість тому вернувся був у рідні сторони, у Київ... та... він махнув рукою,—водив би не вертатися...

Старий замовк і дивився кудись у далечинь моря, а по обличчю його пробігали немов якісь тіні; воно мінлося: то ніби веселіше ставало, то знов здвигалися густі сині брови, що стріхоту насунулись на очі... Дивні були ті очі: карі, блискучі, як у молодого, повні сили й життя, але враз із дим сумнів без краю... Знать багато спогадів, сумних і радісних, перебігло йому в думках і тому те дивне обличчя мінлося раз-у-раз.

Я дивився на старого і не смів озватися, не смів перебивати його думки бо не знав, що саме він думає, а серцем почував я, що те старе серце багато пережило за тих тридцять ві-

сім літ життя,—якого?—по чужих сторонах, та далеко від рідного краю.

Старий зітхнув і подивився на мене.

— Оттакий і я був, як ви, коли покидав рідний край... Тридцять літ було мені тоді... Ех!—махнув він рукою, і знов поплинув думками у далечинь спогадів.

— Скажіть мені, голубе,—спитав він згодом, сідаючи на лавку коло мене;—ви оце мандруєте по волі чи по неволі?

— Тепер ніби то по волі, бо можу їхати, куди хочу і робити, що хочу; тільки у рідну сторону вернутись не можу, бо покинув її по неволі.

— Дайте руку, товаришу!—сказав старий і міцно стиснув мою руку.

— І ви так само?—спитав я.

— Так само.

... і мусів я або тікати у світ за очі, або йти у тюрму, у каторгу, на заслання. Іншого виходу не було... Я втік. Спочатку тинявся по Швейцарії, Бельгії, в університеті вчився, у Лондоні прожив із рік, та нігде, якось, не міг знайти собі ні пристановища, ні роботи, що задовольняла б мене і засоби до життя давала. Думав мандрувати в Америку, коли довідався з газет, що почалося повстання у Герцоговині, у Сербії. Туди мене потягнуло непереможно: як офіцер, скінчив у Києві кадетський корпус, а у Фрейбурзі інженерні курси слухав.—Ось де мої знання здідуться!—подумав я і поїхав у Герцоговинну допомогти братам-слав'янам вибиватися з ярма. Гай-гай, мій голубе синий! Коли б хотів усе те розсказати, що бачив, що чув, що робив—не знаю, чи за тиждень розсказав би хоч найголовніше, без дрібниць.

— І довго ж ви були у тій Герцоговині?

— Як до війни Росії з Турцією. Після війни не треба вже було повстанцям ходити чепури, бо відбилися від турків, а Герцоговина пішла під Австрійську протекцію. Чотири роки водив я чету гайдуків—повстанців по горах, нетрях, по ярах та лісах, бив турків... Знали мене турки добре, звали: урус-гарамбаша, це б тоурський ватажок; знали людей й по всій Сербії та Герцоговині і звали мене: воевода Явор. Згубив я своє рідне прізвище—Яворенко і досі його не знайду. Оце останніх двадцять два роки прожив я в Америці,—і там не знали Яворенка, а звали по американському: містер Явор.

— Багато світу побачили!—сказав я.

— Багато, голубе. І не скажу, щоб погано жилося. Правда, доводилося всього жити: і голоду, і холоду, і лиха всякого: як хижий звір корчипами живився іноді у Балканських нетрях... трохи не агонів живцем од тяжкої рани, без лікарської допомоги, у глухій печері над Дріною... помірвав од жовтої гарячки у шпиталі в Буенос-Айресі,—та все це переміг, бо молодий був, здоровий,—землі під собою не чув. А тепер, на старість, і достаток є, і люде поважують, і добре, аздаться жити б, та ба! Отак, як прочитаю в газетах про рідну країну, особливо оце як почав одержувати наші газети, рідною мовою писані, то так іноді стисне за серце туга, що все покинув би та й побіг би туди... над Дніпром... Ой! Як почув я оце сьогодні.

— Степ широкий, край веселый,
Тай завпастига!..

Задзвонили до обіду і всі пасажири пішли у каюти. Пішли за ними й ми.

Після обіду пасажири знов повиходили „на верх“.

Я вийшов за старим „воеводою Явором“ і сіли ми на тих самих місцях, де сиділи перед обідом.

Сонце вже ховалося за край морського простору; під його унісним червоним промінням срібна луска хвиль змінювалася на щиро-золоту,—сказав би: хтось розсипав по тому просторі нові золоті червінці й дукати.

Тихо було, тепло, спокійно; здавалось навіть машини пароходні торхотіли й гули вже не так гучно, ніби втомилася над-вечір після цілоденної роботи і море за пароходом не так шуміло, ніби вже збираючись на нічний спочинок.

— Так оце знов у Сербію їдете?—спитав я старого.

— Еге. Зник я до них; у-куці з ними кров проливав, голодував і мерз у горах. І тепер, як прочув про їх завзяту боротьбу за краю долю, непереможно знов схоплююся до них. Ще може аждаха, коли не чету водити, то хоч простим салдатом із ними вкупі битись.

— Не даються турки, хоч як ім скрутно стало,—сказав я.

— Лицарський народ!.. Гарний народ!—одкрі старий Явор.—Жаль мені

сербів і болгарів, жаль щиро й турків. Бо хоч бачу я з ними, а поважаю їх за владу лицарську, благородну.

— І чому б то не могли б ті люде якісь мирно поладати свої віковічні заганинчання,—спитав я,—коли й ті і другі—гарні, лицарської владі? Віра може тут стоїть на перешкоді?

— Яка там віра!—махнув рукою старий.—Не віра, а дипломатія проклята, брехлива, крамарська, що кров людську і слези оцінює на гроші та ще дуже дешево. А прикривається гарними словами: боротьба хреста з півмісяцем, культури з варварством, Європи з Азією... „Суєслово, лицеміри, Господом прокляті!“—як казав Шевченко. А віра що? Така сама Магометова, як і наша християнська; нам їхня не вадить, а їм наша ані трішки. Магометане може навіть щиріші; вони просто і щиро кажуть: бий ворогів пророка і добро тобі буде в раю. Бився я у Трансвалі з бурами проти англійців. Отже, маєте, і бури кажуть: „З нами Бог!“ і англійці кажуть: „З нами Бог!“ З ким же Бог, питаю я? Або може два Боги на небі? От і шукайте, де тут правда?

І задумався старий Явор, дивлячись на ту золоту луску морських хвиль, що почала вже темніти і гаснути, бо сонце вже майже зовсім сховалося за обрій неба.

— Оце сьогодні,—почав він помалу,—Свят-вечір у нас... на Україні. Тут тепло, як у-літку, а там, у нас, холод, сніг, мороз. Колядують діти... Ой, як давно я чув ті колядки! Чи доведеться ж коли почути їх ще раз, хоч перед смертю?..

Зітхнув і я, згадавши про далеку рідну країну.

— Оце про віру нашу й мусульманську говорив я, тай мимохіт пригадав собі одну подію з мого бурлячого життя, так само у Свят-вечір... Давно це було, ще як ходив я четником по Герцоговині... Хочете—розскажу.

— Боже мій!—скрикнув я.—Радісенький буди! Вас слухати—як дивну, чарівну казку якусь! Розскажіть... батьку!

— Слухайте... рідний мій!

Було це року 1875, коли вже на добре почалася ворохобня по всій Боснії, Герцоговині, Сербії. Ходили четами повстанці і чет тх було багато, сила.

Були маленькі гуртки, по двадцять-тридцять чоловік, були й великі чети, по півтораста, двісті й більше душ. Одну таку велику чету водив я. Не можу вам сказати, скільки було в мене юнаків, бо ніколи обрахунок їм не робив, а воля їм була повна: кому треба—до дому йшов не питав, а кого турки зруйнували, спалили, той у чету йшов, яка перша траплялася йому. Іноді, як пошастить, бувало, розбити турків, то відразу з півсотні юнаків до чети пристане, забравши зброю побитих; а як доведеться тикати від турків, коли сила їх велика йшла на нас, то розпоршувалася чета геть: десятків два-три найзавятішій бурлак лишається з мною і ховаємося по ярах, між скелями. А потім поодинокі сходяться знов мої гайдуки, як іх там звали. Іноді, дві-три чети разом бралися і гуртом ішли на турки, а побивши його—розходились у різні сторони.

Ходили четами за тепла, коли можна було у лісах та ярах дновати й ноцувати, а на зиму всі чети розходились по домівках і сиділи там до весни. Тільки ми, гарамбаші, ватажки, не могли у людських оселях зимувати, бо дуже за нами стежали запінці, поліція турецька і небезпечно було нам показуватися у селах та містечках.

То вже ми, старшина, зимували у тайниках, у таких печерах, що тільки орли та лисиці туди заглядали, та дехто з четників наших, що крадькома носили нам харчі.

Так отім зими 1875 року сиділо нас троє гарамбашів у такій печері та нудились без усякого діла. З ма була сніжна. Од зимнього Миколи як узялася завірюха, метелиця, то так аж до Різдва куряла в горах, що світу Божого не видко було. За тою метелицею й не могли дійти до нас наших хлопців і підживити нас. Сидимо ми так тиждень, другий; вже всі сухарі погризли,—ні кришечки в торбах не лишилося. За тим снігом, що все покрив трохи не на пів-сажня, нічого і в лісі добути не можна було: ні коріння, ні жолудя, ні оріха, ні дичини ніякої не вбьеш, бо поховалася вся чиста.

Пропадай за голоду тай годі. Днів зо три однісеньким снігом горло промочували ми, а далі бачимо, що лихо буде: до нас люде не дійдуть, а як охлянемо з голоду, то й сами до людей не доберемося. Порадилися ми тай надумали, будь що буде, йти до людей шукати хліба, а добувши—по змоці вертатися назад у скованку. Ро зійтися покляли ми у різні сторони: коли вже попадеться загітати у руки, то хоч не всім трьом разом.

Пішов я, простившись з товаришами, а куди—сам не знаю: за тою метелицею та снігом глибоким нічого не видко. Іду навмання, та тільки довго жердкою наляпує поперед себе, як той сліпцеві, щоб у провалля яке не впасти на певну смерть собі.

Ішов я так по-коліву в снігу, іноді по-поє, по груді провалюючись: ішов пів-дня. Разів скільки спочивав та сніг їв, щоб у горлі не сохло, а як вечеріти почало, то й одчай мене взяв, бо сили вже не стало плентатись далі, а пристановища ніякого не знайшов. Охляв так, що рунучи нести не сталося сили, а покинути її—жаль було та й небезпечно. Сів я на камінь

якийсь, тай сум мене взяв тяжкий, що отак смерті дождитися треба... Хоч не довго й ждати,—подумав, бо знав, що натомившись і знесилвшись людина скоро замерзає, надто—коли сидить без руку.

Оттоді й загадав я собі рідний край наш, степ широкий, вишневі садки, левади, білі хатки,—тай тяжка, немивомна туга стиснула мене за серце, а слези так цівкою й побігли з очей.

Коли це чую: собака ніби брехнула, десь далеко, дуже далеко, у-низу, під горою. Наслухав іще: аж і справді собака!..

Стрепенувся я,—і де та сила взялася?—тай пішов обережненько на той собачий голос. Пройду з півгона і стану та слухаю. Раз чую, раз не чую... А вже звечоріло добре. Ішов я, мов п'яний: ноги підгинаються, ремінь рунучий муляє плече, мов десять пудів на йому висить, світ мені ходором ходить, а в очах то ясно стане, ніби десь місяць засвітив, то знов темно, як у могилі... Стану, наслухаю і як почую ту собаку, то ніби мені нова сила прибуває; ковтув снігу тай далі.

Вже не знаю, чи довго я так ішов, а таки дійшов до села. А яке село: чи наше, християнське, чи турецьке—не розберу, бо ніч уже настала. А в тій місцевості і сербські, і турецькі села трапляються.

Добився я до крайньої хати, станув коло воріт тай сам не знаю, що робить: як до турків попав—смерть мені... А як тут лишитися—теж смерть, бо замерзну голодний, знесилений до краю...

Забрехала собака, почувши чужого і рипнувши двері з хати. Вийшов старий чоловік з сивою бородою і по одежі я пізнав... турчина.

Подмовав він на собаку тай гукав по-турецькому:

— Хто там?

Сам не знаю, як воно сталося, що підійшов я до нього і кажу по-турецькому, прохаю:

— Дай хліба... голодний я...

Подивився старий на мене, похитав головою.

— Гуур?—питає (невірний, християнин)?

— Гуур,—кажу.

— Гайдук? (повстанець?)

— Гайдук,—кажу я.

— Ти не гайдук,—каже він,—ти гарамбаша гайдуцький, бо гайдуки тепер по домівках сидять, а тільки гарамбаші їх по нетрях блукають.

— Дай хліба, чоловіче добрий,—прохаю я,—бо я дуже голодний.

Похитав старий головою, подивився на мене і каже:

— Постій тут, пожди.

А сам вернувся у хату.

„Чи дасть хліба, чи пішов люде гукнути, щоб узяти мене?“—подумав я та про всяк случай звів курок рунучий.—Принаймінь вб'ють одразу, коли буду оборонятись.“

Згодом рипнули знов двері і вийшов той самий дід. Подає мені коржа житнього, пару цибулин та скибку овечого сиру.

— На,—каже,—та йди собі, бо в мене у хаті сидять наші люде; як дізнаються, що ти тут, то лихо тобі буде.

Я так остовнів, що навіть не подякував йому.

— Іди, каже старий,—не стій тут. Ось туди йди,—показав він праворуч,—там недалеко ваше село,—може втрачши.

— Спасибі тобі, батьку!—нарешті спромігся я промовити.

— Іди, не дякуй...

— Ні, скажи мені, добрий чоловіче: чому ти не покидав своїх людей, не бив мене? Я-ж ворог ваш.

— Тепер ти голодний, знемігся... Як ти дужий, ситий, з четою йдеш—ти ворог. А тепер ти нещасний... У вас тепер свято велике: ваш пророк народився, а ти ось який... Іди, не барись тут...

Гірким болем стиснулося серце моє: я згадав собі, як торік я лежав хворий, у гарячці і прийшли до мене „запінці“, трусили і забрали у тюрму,—хворого... у Свят-вечір... Тільки це було не в Туреччині...

М. Пилинович.

Гася.

(З випадкових зустріч).

Я йшов по Підвальній. Бурхливий Київ спав, бо було 3 години ночі. Це був звичайний час, коли я вертася додому з своєї служби. Газові лихтары низько стояли з одного боку вулиці і скупо присвічували шлях подорожнім, тим часом, як другий бік тонув у темряві. Людські постаті манячили дуже зрідка, коли ж траплялися їм зустрічатись—лінько з підозрінням озирали одне одного і силкувались обійти як можна далі боком.

На розі Малої Володимирської на двох прольотках міцно спали два візники і тут же на сходах куняли гордовий і нічний вартовий. Передсвітню тишу часом порушало торхотіння по мостовій пізнього візника, часом вохке повітря доносило звідкільсь гомін, та всякі непевні згуки.

Насунувши на очі шапку і щільно заціпнувши на всі гульки пальто,—бо хоч морозу ще й не було, проте у повітрі стояла холодна, проймаюча до кісток вохкість,—й швидко йшов, майже нінащо не звертаючи уваги. Того вечора я мав чимало неприємностей: скарбник був незадоволений з того, що я не встиг виготовити недільного відчиту і з цього приводу сказав мені декілько вразливих слів,—вразливих тим більше, що я й на крихту не по-

чував своєї провини! Бо хоч і справді я заздалегід не виготовив того відчиту, але ж я робив—і мусив таки робити—випадкову роботу ще навальнішу. З якихось дрібничок був незадоволений і голова. Було й ще-де-що. І от, ідучи додому, я мимохіт перебірав у згадках події того вечора і обмірковував їх з свого погляду. Отакі непорозуміння зі своїм „начальством“ чомусь траплялись у мене частіше й частіше! Мені чомусь почало здаватись, що таке систематично-неприємне до мене відношення тих добродів, яким я був підлеглий по службі, має якусь ворожу мені мету. Я напружував увесь свій розум над розгаданням тієї таємної мети. Я так замислювався, що не постеріг навіть людської постаті поперед себе і, ідучи швидко за неї, торкнув її плечем.

— Вибачайте, будь ласка! промовив я, прокидаючись від думок, тим часом в душі страшенно лаючи себе за таку негречність!

— Чого „вибачайте!“ А ви не штовхайтеся—почув я у відповідь,—а то була так штовхну, що й своїх не пізнаєте!

Це була пані у широченному брилі з білим пером і легенькому осінньому пальто. Коли говорила—язик трохи залугувався, свідучи про недавню гостиню в пивний чи в ресторані.

Зрозумівши з ким маю діло, я пішов швидко, але в слід почув:

— Ей ви, як вас!.. Куди ж вас чортяка поніс? Чуєте? Я до вас щось маю!..

Побачивши, що я не звертаю уваги, вона підтопцем стала мене доганяти.

— Я до вас... я не аби-яка!..

— Чого вам треба?

— Та заждіть же хвилинку!.. Одну хвилинку! Й-Богу...

Я спинився.

— От які ці мушени, Господи! Образять ванночку і тоді мершій нагіткача. Ну, чого ви так побігли? Наче душу згубили!..

— Але я не маю часу, вибачайте. Надобра ніч!

Я знов рушив, але вона догнала мене.

— Слухайте, у вас є закурити?

Я достав за кешени цигарку і подав. Вона взяла її тремтячою рукою і піднесла до рота. Вся вона хиталась і важко дихала від швидкої ходи.

— А сирник є?

Я черкнув сирника і присвітив.

Присвітив і остовнів: обличчя було мені дуже знайоме. Страшенно помяте, з червопуватими плямами. Але тонкі, шляхетні риси нагадували мені щось миле, принаде і разом з тим незайрано далеке. Чорні, палючі очі, іх я не можу забути. Де ж бачив це личко? Тепер тільки постеріг я, що й голос цей „панночки“ нагадував мені якісь знайомі нотки. Ті нотки чаровливо-мелодійні здвеніли й причувались виразно крізь п'яну охриплість.

І знавчакка, ніби блискавка освітлювала темряву моєї пам'яті. Так, я впізнав її! Це ж була Гася!..

Гася! Ціла низка найдорожчих згадок була коло не безпосередньо, то у всякому разі тісно звязана з цим чарівним ім'ям: нічні масовки, гарячі, бадьорі промови, відозви, література, море надій... І скрізь, або майже скрізь, вона, Гася. Як недавно це було і разом з тим як давно! А й промайнуло всього тільки шість років.

Відкриття це так здивувало мене своєю несподіванкою і так вразило, що я перших декілька ступнів пройшов, хитляючись, мов п'яний.

Якийсь добродій, що йшов нам назустріч, минаючи, плонув у наш бік і пробурчав так, що було добре чути:

— П'янийчкі піки!

А в мозок мені неначе гарячі цвях за цвяхом впивались слова: Гася, Гася, Гася...

Не продані останні 300 примірників книжки „Під хрестом“

„Під хрестом“

ЖИТТЯ (поезія) М. Коваленка

пущено в продаж замість 50 к. по 35 к. примірнику зважаючи на скрутне становище, в якому перебуває автор.

Українська крамниця І. Золотаренка і А. Авраменка

- Білизна, Панчохи, Краватки, Рухавички, Фуфайки, Скатертини, Модалопами, Комірці, Шкарпетки, Запонки, Капне, Тріко, Серветки, Напсук

Хустки носові Справжні Бєрєська білизна й багато иншого краму. ЦІНИ БЕЗ ТОРГУ І НЕ ДОРОГО. 2-762-1

Видавництво „Нашим Дітям“

- Мальовані казочки: 1. Бідний Вовк. (16 малюнків). 2. Цап та Баран. (14 малюнків). 3. Пап Коцький. (16 малюнків). 4. Рукавичка. (13 малюнків). Можна книжечка по копійці.

7к. ОСЕЛЕДЦІ 7к. Кордовські краці „Василка“ В. Васил. 8.

Хто бажає купити дійсно першокласний грамофон або пластинки по доступній ціні хай відвідає в наш склад. Ми продаємо 2000 грамофонів і 50,000 пластинок по фабричних цінах.

ЗАДУШЕВНОЕ СЛОВО ДВА ЕЖЕНЕДЬЛЬНЫЕ иллюстрированное журнала для детей и юношества, основанное С. М. МАКАРОВОЙ и издаваемое под редакцией П. М. ОЛЬХИНА. ПОДПИСНОЙ ГОДЪ СЪ 1-го НОЯБРЯ 1912 г. ПЕРВЫЕ ЖЕ № ВЫСЫЛАЮТСЯ НЕМЕДЛЕННО.

У Херсоні „Початок“ (Рішельєвський вул., почт. ящик № 444). Приймає переплату за „Раду“ по цінах редакції з виплатою навіч по-місячними.

У НОВОМОСКОВСЬКОМУ купувати Раду окремими №№ можна у власн. агента д. БОГОМАЗА.

Конкурс на популярні літературні праці. Отримавши Прогрєсивна Комісія, заснована при Руським (Українським) Народним (старим) Союзом, конкурс на популярні відчити, книжки і драматичні твори, — останній виключно з життя американських Русинів.

Вісімдесят р. — 10 р. 75 к. Двадцять р. 15 р. 75 к. Сорок р. — 23 р. — Шестидесяти — 33 р. — Вісімдесят — 48 р. — Стурбульові — 58 р. — Стопятидесяти 90 р. —

Студенський 2-х недільний журнал МОЛОДАЯ ЖИЗНЬ

Открыть приемъ подписки. Журналъ выйдет въ началѣ ноября. ПОДПИСНА ПЛАТА: на 1 г. — 3 р. 50 к., 1/2 г. — 1 р. 80 к., 1/4 г. — 90 к.

Приймається передплата на 1913 рік „Дніпрові Хвилі“ українська двохижнева часопись з малюнками

Рік видання третій. Виходить у Катеринославі з початку і в середині кожного місяця по такій програмі: 1) Статті про громадські справи; 2) вірші, оповідання; 3) науково-популярні статті (про старі часи на Україні, про пам'ятки нашої старовини, про сільське господарство, про промисловість і т. ін.); 4) про українське письменство і про освіту на Україні; 5) останні звістки з українського життя у нас і в Галичині; 6) новини нашого письменства; 7) дописи; 8) листування редакції.

1 Березня 1913 року має вийти перше число органу „УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТ“

Вже вийшла з друку 4-а книжка „СВІТЛА“

Ціна книжки 50 коп. Передплата на рік 4 карб., за кордоном 5 карб. Передплата приймається в конторі редакції „СВІТЛА“ у Києві, В-Володимирська, 93.

ВОДЕСІ передплачувати можна „РАДУ“, на такі-ж умови як і в конторі газети, в українській конторі „ДІЛО“ Преображенська № 11. Там-же продається „Рада“ і окремими номерами. ЗА РОДЪ — 6 рублєв, РАЗРОЧКА — по 2 рублєв.

Приймається передплата на 1913 рік „МАЯК“ „МАЯК“ виходить по-четверга з Києва й буде освітлювати всі головні події в нашому політичному, культурному й економічному житті.

ШКОЛА и ЖИЗНЬ Единственная еженедельная общественно-педагогическая газета с еженедельными приложениями. ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1913 Г. 3-й ГОДЪ ИЗДАНИЯ.

Відчити з історії Русь-України. Історія Русь-України від початку її історії по найновіші часи, з особливою увагою на національний поділ між Великоросами та Українцями. Історія Галицької Русь від найдавніших часів до теперішніх. Запорозжя Січ і її значення. Зіслання Січ Запорозжя. Амеліничина. Переяславська угода року 1654 поміж Україною і Росією. Гетьман Мазепа. Гайдамаки. Штунда і її значення. Найновіші діла на полі українськ. Відчити і книжка про історію угорської Русь від давніх часів до найновіших часів. За сво працю зобов'язує ся П. К. залучити спеціальну ціну, бо знача ця праця є основиною українськ Русинів на національній полі.

Фабричний магазин ліжок і матраців

ЕЛЯ ЗАКС

Київ, В. Васильєвська № 19.
Допускається розстрочка плати.

Ах, який плутишка маленький ребенок, Он ругает няню чуть не из пеленок, Любит он скандалы всюду затевать. Будет он студентом, надо полагать. Но чего он хочет, маленький плутишка: „Отведите в „СЛАВУ“, отвечал мальчишка: „Тамъ къ зимѣ повинки есть уже ошатъ“. Будет моднымъ франтомъ, надо полагать. Бажаючи дати змогу покупцям придбати з доброго краму модні дамські та дитячі пальта, не витрачаючи разом всієї суми, що крам коштує, ми допускаємо широку розстрочку плати. Од 1 карб. на тиждень.

В НОВОЧЕРКАСЬКОМУ „Слава“
Рада продається в роздріб в книгарні Цико-нева на Платовському проспекті.

Хрещатик, 24 „ЖАКО“ у дворі.
По замовленню пальто плюшеве 35 руб. Пальто драпове 25 руб. Вельвет Англ. 95 к., плюш на Пальта—2 р. 90 коп.

Дамський парікмахер
має завжди самий модний, легкий і гарної обробки постиж,—незрівняний по добротності, за що й одержав найвищі нагороди Grand—Prix на виставках Париж—Лондон і одержано багато подяк за умілість.

Прорізна 26, телеф. 12—19.

АЛЕКСІС РИЖОВ

СПЕЦІАЛЬНИЙ
МАГАЗИН ОБУВИ та ДОРОЖНИХ РЕЧЕЙ
ПАВЛА ОЛЕКСІЙОВИЧА ГОМОЛЯКА
КИЇВ,
ХРЕЩАТИК № 45. ТЕЛЕФОН № 13—49.

В-во „Український Учитель“ видало нові книжки:

I.
РІДНЕ СЛОВО
Читанка
Перша книга Граматки книжка до читання, склали Б. та М. Гринченки
Ц. 70 к.

II.
ЯЛИНКА
Як уявлявати дитячі свята в портретах письменників і кільком рисунками (чертежами). Обгортка роботи худ. Ів. Бурячка.
Ц. 80 к.

ШВЕЙНІ МАШИНИ
Компанії Зінгер
продаються виключно у власних магазинах Компанії

Розстрочка виплати од 1 руб.

Ручні машини од 25 руб.

Оберегайтесь підробок. Магазинна вивіска. Магазини по всіх городах Імперії.

КУРСИ дозволені урядом радівництва **Г. К. Бубенка**. На курсах вчать бухгал. (счетовод). Директора Банку лт. комерц. банк фабр. завод; всі знам. по рахун. На курси приям. особи обох полов. Іногор. надс. умов. і прогр. дурно. Київ, Прорізна 16. 50:447-11

ЧИТАЙТЕ НОВУ КНИЖКУ: **УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОРІСТИЧНИЙ ЗБІРНИК**

„ВЕЧЕРНИЦІ“
(з малюнками Рєпіна і Пимоненна). Ціна 30 коп.

Книжка продається у КИЇВІ: 1) Укр. книгарня, Безакіська, 8. 2) Книгарня Лт. Науч. Вісти г. Володимирська, 28. 3) І. Череповського, Фундузієвська, 4. ХАРЬКОВ: 1) Книгарня „Нового В. емени“. ПОЛТАВА: вивг. Марковича, Бульв. Котляревського.

ТОРГОВИЙ ДІМ
М. та І. МАНДЛЬ
Хрещатик, 42. — Телефон 764

ОДДІЛ ДИТЯЧОГО ВБРАННЯ
Спеціально значно розширено й поповнено величезним вибором для хлопчиків й дівчаток всього віку.
ЦІНИ ДОСТУПНІ.

Повідомляє своїх шановних покупців, що
ДО НАСТУПАЮЧИХ СВЯТ
всі одділи поповнені.

Дамський Одділ
Роскішний вибір моделей.
Нарядного вбрання.
Хутряних речей.
Спідниці.
Боа, горжетки, муфти.

Мужський Одділ.
ФРАЧНІ СУРТУЧНІ СМОКИНГОВІ ПІДЖАЧНІ КОСТЮМИ
ШУБИ, ПАЛЬТА хутряні й ватяні.
ФОРМИ всіх шкільн. інституту й міністерств.

В нижньому помешканні магазину спеціально одібрані
ПІСЛЯ СЕЗОНУ
ДАМСЬКІ РЕЧІ по спеціальної розціні од 23 рублів і дорожче.

ВЕСНА ЛЬОТО 1913 г.

САРАТОВСКАЯ
САРПИНКА

АЛЬБОМЪ для ПЛАТЬЕВЪ и БЪЛЬЯ
СЪ НАТУРАЛЬН. ОБРАЗЦАМИ
ВЫСЛАЕТАСЯ ПО ТРЕБОВАНИЮ
= БЕЗПЛАТНО =

Торговий Дім „АНДРЕЙ БЕНДЕРЬ“
ВЪ СЕЛѢ ГОЛЫЙ КАРАМЫШЪ САРАТ. ГУБ.

ГОДИННИКИ
Лонжина, Zenit, Одемара, Фавер, Жако, Тобіаса.

Золото
Обручки, брошки, сережки, каблучки, шпоньки, дукачі, хрести.

Срібло
Цукорниці, підстаканники, шклянки, чарки, підноси, столові ложки пропонує у великому виборі

Клавдій Сергійович Рогинський
89 Олександрівська.
Телефон 20—95.

3 январа місяця 1913-го року в Києві починає виходити кооперативний журнал
НАША КООПЕРАЦІЯ

Для пайблизай участі відомих українських кооператорів. „НАША КООПЕРАЦІЯ“ має стати ідейним центром для діячів на ниві української кооперації. „Наша Кооперація“ звертатиме пильну увагу на всілякі прояви кооперативного руху в Україні, писатиме про споживчу і кредитову кооперацію, сільсько-господарські общества і товариства, виробничі і трудові артілі і т. п. „Наша Кооперація“ має містити статі в теорії і практиці кооперативного руху, подавати відомості про діяльність на ниві кооперації уряду, земств і кооперативних союзів, звістки про кооперативну справу за кордоном і т. п. „Наша Кооперація“ виходитиме книжками 32—40 сторінок 24 числа на рік. ЦІНА: на рік 2 карб. 50 коп. на пів року 1 карб. 50 коп. Хто випує 3 і більше примірників журналу на рік на одну адресу, той платити за кожний примірник 2 карб.

ПЕРЕДПЛАТА ПРИЙМАЄТЬСЯ: в книгарні Літературно-Наукового Виставка—Київ, Володимирська 28, в крамниці „ЧАС“, в „Українській Книгарні“—Безакіська 8.

ВІНОК.
Перша читанка для дітей молодшого віку. Уложив О. Білоусенко. Видання друге, із 116 малюнками, 512 сторін. I. Серед маленьких дітей.—II. Що живе на світі.—III. Що росте.—IV. Од льоду до льоду.—V. Серед людей (Розум.—Праця.—Правда, рівність, братерство.—Рідне).—VI. Бог і люде.
Ціна 1 руб. 20 коп.

Геть руки!
„Юроксиль“
без „хлору, без соди“
сам мис білизну
без мила. Після годинової прання, білизна приймає
найбіліший колір.
ВИМАГАЙТЕ ВСЮДІ
Пачка 20 коп.

Підприємно-Російське товариство торгівлі аптечним крамом у Києві.
00-609.

Приймається передплата на новий літературно-науково-артистичний журнал-місячник
„ДЗВІН“

Що почне виходити з январа 1913 року

ДЗВІН буде журналом демократичним і обстоюватиме інтереси робітничих верств. ДЗВІН буде містити твори красномислення, статті наукового змісту з історії, літератури і природничих наук, критичні і біографічні огляди наукового, літературного і громадського життя в Росії і за кордоном, хроніку і переписку редакції. ДЗВІН буде при нагоді містити ілюстрації і на окремих листах і в тексті.

ДЗВІН буде виходити при участі таких співробітників: Х. Алчевська, Д. Антонович, Ю. Бачалський, О. Безпалка, М. Богун, П. Бушній, В. Винниченко, М. Вороний, С. Гадичаняч, І. Гривка, Діпрора-Чайка, Д. Долько, П. Дятлов, М. Коцюбинський, Б. Лазаревський, В. Лєвизький, Лєся Українка, Д. Личко, К. Лозанко, А. Луначарський, К. Миргородський, О. Назарів, С. Петлюра, П. Понятович, Н. Розавоєвич, В. Садовський, Д. Сергієнко, Юр. Сірий, О. Скоропис, В. Степанюк, М. Хамля, С. Черкасенко, В. Чулак, Г. Чуаринка, А. Юрєвич і ин.

Передплата на „ДЗВІН“ коштує: на рік 3 карб. на шварку 1 карб. 75 коп. на чверть року 1 карб. Передплата приймається: в книгарні Лт. Наукового Виставка, В. Володимирська, 28, в Українській книгарні суш. „Київської Старини“ Київ, Безакіська, 8, Крамниця „Час“ В. Володимирська, 53 і в Харькові в „Українській книгарні“ Петровський пер., 18. Рукописи надсилати і в справах редакційних просять тимчасово звертатись по такій адресі: Київ, Жилинська, № 20, редакція „Дзвін“.